

SZAKMAI PROGRAM

ALAPADATOK:

Az Erdei Iskola megnevezése, adatai:

Csiki Pihenőkert, Árpád-kori régészeti park, erdei iskola és nyári tábor

Megye: Pest
Helység: Budaörs
Telefon: 23-414-604
Mobil: 30-376-6699

Irányítószám: 2040
Utca, házszám: Virág u. 6.
Fax: 23-414-604
E-mail: info@csikipihenokert.hu

Környezetvédelmi és Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetsége
Tagsági azonosítószám: 191.

International Organisation of Archaeological Open Air Museums and Experimental Archaeology
Tagsági azonosítószám: 81.

Az Erdei Iskola üzemeltetője, adatai:

Régiségbúvár Ifjúsági és Kulturális Egyesület
Postacím: 2040 Budaörs, Jókai u. 9/b.
Képviselő: dr. Mester Edit, elnök
E-mail: mester.edit@t-online.hu
Mobil: 30-376-6699

1. A szervezet küldetésnyilatkozata:

„Nomád ökosuli”

Régiség és természetbúvár oktatási és szabadidős tevékenységeinkkel szeretnénk a hazai környezeti nevelési mozgalom fontos helyszíne lenni. Ahol a holisztikus ökológiai szemlélet jegyében a múlt értékeinek, a magyarság életmódjának, hagyományainak és gazdálkodásának komplex megismertetésére van mód, az élménypedagógia jegyében.

Szakmai programjainkkal és egyéb szolgáltatásainkkal szeretnénk elősegíteni a környezettudatosság és érzékenység fejlődését, a környezet-harmonikus magatartás megerősítését a fenntartható fejlődés szellemében. Céljainkat sokoldalú múzeumi, oktatási, családi és szabadidős programokkal, kiadványokkal, kiállításokkal, szakmai rendezvényekkel valósítjuk meg.

2. A szervezet bemutatása:

A Régiségbúvár Ifjúsági és Kulturális Egyesület elsősorban a kulturális örökségünk és hagyományaink megőrzését, és megismertetését tekinti céljának, alapvetően az ifjúságra és a családokra koncentrálni. E cél érdekében felvállalja, olyan oktatási, kulturális, sport és szabadidős programok megszervezését, valamint kiadványok megjelentetését és terjesztését, amelyek eredményesen hozzájárulnak múltunk és hagyományaink ápolásához. Segíteni szeretné a helyi hagyományok és értékek megőrzését, valamint az iskolán kívüli ismeretszerzést és önképzést, a szabadidő hasznos eltöltését.

A felvállalt célokat állandó alkalmazottakkal és az egyesület 35 fős tagságával valósítjuk meg, tevékenységünk nem üzleti célú, vállalkozási tevékenységet nem folytatunk.

Az Egyesület tevékenységének fő irányai:

- Régészeti, történelmi, művészettörténeti, képző és iparművészeti, néprajzi és helytörténeti tárgyú előadások, továbbképzések, kiállítások, konferenciák, nyári táborok („Vakáció a múltban”), hétfői és tanórán kívüli szakkörök és foglalkozások, „interaktív” történelemórák, történelmi játszóházak, iskolai versenyek és pályázatok megszervezése és lebonyolítása. Az ősi kézműves technikák, a régészeti feltárások és a restaurálás fortélyainak bemutatása. A Városi Régészeti Kiállítás üzemeltetése Budaörsön.

- Természetismereti és természetvédelmi gyakorlati foglalkozások iskolai és óvodai csoportoknak, nyári természetbúvár táborok, kirándulások, barlangi és ásványgyűjtő túrák, pályázatok és versenyek megszervezése, komplex erdei iskola program. A Csiki Pihenőkert, Árpád-kori régészeti park, erdei iskola és nyári tábor üzemeltetése.

Az Egyesület eddigi tevékenysége, főbb eredményei:

1. Első régészeti kiállítás megrendezése Budaörsön 1993-ban a Városi Könyvtárban. Történelmi, kézműves játszóházak, élő történelemórák, helytörténeti napközis táborok Budaörsön több helyszínen (1999-2002). Támogatta Budaörs Város és Pest Megye Önkormányzata.

2. A középkori Csik falu régészeti feltárása Budaörsön a későbbi Csiki Pihenőkert helyén 2002-ben. Támogatta Budaörs Város Önkormányzata és a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága.

3. A Városi Régészeti Kiállítás kialakítása és üzemeltetése Budaörsön (Károly Király u. 2.) 2002-óta folyamatosan, történelmi játszóházak, családi programok oktatási intézményeknek szakmai programok, konferenciák stb. Támogatja Budaörs Város Önkormányzata, a Magyar Nemzeti Múzeum, a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, a Budapesti Történeti Múzeum, Nemzeti Civil Alapprogram, Nemzeti Kulturális Alap

4. A Csiki Pihenőkert, Árpád-kori régészeti park, erdei iskola és nyári tábor kialakítása és üzemeltetése Budaörsön (Virág u. 6.) 2003-óta folyamatosan, történelmi, kézműves, természetvédelmi, szabadidős és sport rendezvények, konferenciák és egész nyáron gyermektáborok. Támogatja Budaörs Város Önkormányzata, Pest Megye Önkormányzata, a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Nemzeti Civil Alapprogram, Nemzeti Kulturális Alap

5. Árpád-kori régészeti park építése Etyek-Botpusztán, a Kolumbusz Oktatási Központban, oktatási és szabadidős programokkal, nyaranta nyári táborokkal, 2005-óta folyamatosan.

6. Bükkszentkereszt közelében a Gyertyánvölgyi üvegghuta feltárása és egy ipartörténeti emlékhely kialakítása, nyaranta fiataloknak régészeti táborral 2001-óta folyamatosan. Támogatta miskolci

Herman Ottó Múzeum, Bükkzentkereszt Önkormányzata, ISM, NKÖM, Kárpátok Eurorégió Innovációs Pályázat 1. díj 2003-ban.

7. EU INTERREG III/A Budaörs és Kisújfalu természetvédelmi együttműködése című pályázat keretében: Budaörsön oktatási segédanyagok készítése (Természeti értékeink, tankönyv és munkafüzet 2006 Budaörs), képzőművészeti pályázat lebonyolítása (megnyitó 2006 nov. 17. Városháza Budaörs) és egy természetvédelmi diákkonferencia megrendezése a Csiki Pihenőparkban (2006. szept. 8-9.)

8. „Régészeti parkok Magyarországon. Tudományos konferencia és bemutató napok” megrendezése a Csiki Pihenőparkban 2007. május 24-26. Támogatta a Nemzeti Kulturális Alap.

Publikációink:

- Mester Edit, Filipiszky István: Budaörs múltja a kezdetektől 1719-ig (1998 Budaörs)
- dr. Ottományi Katalin, dr. Mester Edit, Mráv Zsolt: Antik gyökereink. Budaörs múltja a régészeti leletek fényében (2005 Budaörs)
- dr. Mester Edit, Mester Rudolf, Lechner Judit: Utazás a múltba. Munkafüzet a régészeti park felfedezéséhez és az erdei iskola természeti szépségeinek megismeréséhez (2006 Budaörs)
- dr. Mester Edit, Lechner Judit, Bárd Barbara, Korbuly Ádám, Hoós Edit, Karol Kosa, Beáta Udvardi, Petronella Bernáth: Természeti értékeink. Útikalauz Budaörs-Kisújfalu (Nova Vieska), valamint 2 munkafüzet az ált. iskolák alsó és felső tagozatosai számára (2006 Budaörs)
- Régészeti parkok Magyarországon. Tudományos konferencia és bemutató napok. Tanulmánykötet, szerk. dr. Mester Edit (2008 Budaörs)
- dr. Mester Edit, Lechner Judit: Nomád Ökosuli - A Csodaszarvas nyomában. Erdei iskola munkafüzet az általános iskolák alsó tagozatosainak (2012 Budaörs)

DR. OTTOMÁNYI KATALIN
DR. MESTER LÓTY
KIRÁLY ZSOLT

ANTIK GYÖKEREINK

BUDAÖRS, 2007

Utazás a múltba

Munkafüzet

A Csúsz Péter által összeállított tanulmányok, feladatok, játékok
a múlt iránti érdeklődés és a múlt iránti szeretet
megnevelésére

Dr. Mester Lóty
Király Zsolt

BUDAÖRS, 2007

TERMSZETI ÉRTÉKEINK
ŐTIKALAUZ
BUDAÖRS

FOKLADY PRÍRODY
CHSTOPIS
KISÚJFALU (NOVÁ VIESKA)

TERMSZETI
ÉRTÉKEINK
MUNKAFÜZET

12 ÁLTALÁNOS ISKOLA
1-4. OSZTÁLYS KÖRÉRE

FOKLADY PRÍRODY
PRACOVNÝ ZOŠIT
12 ÁLTALÁNOS ISKOLA
1-4. OSZTÁLYS KÖRÉRE

TERMSZETI
ÉRTÉKEINK
MUNKAFÜZET

12 ÁLTALÁNOS ISKOLA
1-4. OSZTÁLYS KÖRÉRE

FOKLADY PRÍRODY
PRACOVNÝ ZOŠIT
12 ÁLTALÁNOS ISKOLA
1-4. OSZTÁLYS KÖRÉRE

REGESZETI PARKOK
MAGYARORSZAGON

Tudományos konferencia
Eszementató napok

BUDAÖRS, 2008

A csodaszarvas
nyomában

MUNKAFÜZET

Általános iskolák 3-4. osztály köré

BUDAÖRS, 2012

PARTNEREINK:

AZ INTÉZMÉNY BEMUTATÁSA:

Nyíltva tartás: április 1-től - október 30-ig, 8-18 óráig, november 1-től – március 31-ig csak előzetes bejelentkezés alapján csoportokat fogadunk

A szállás férőhelyszáma: 11 db jurta, 80 fő gyermek, 6 fő felnőtt (2 és 10 ágyas beosztásban)

A közös helyiségek:

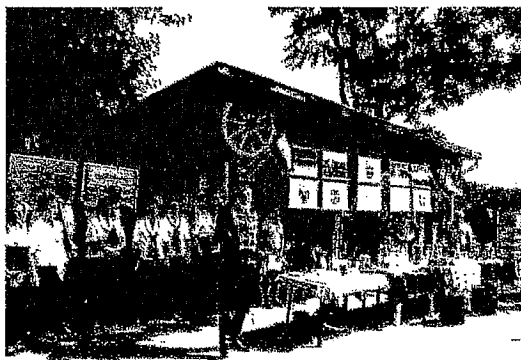
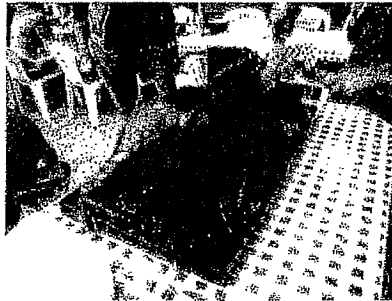
erdei iskola tanterem és laboratórium, táborépület (iroda, konyha, büfé, raktár, betegszoba, tanári szoba), mellékhelyiségek (női-férfi öltöző-zuhanyzó-wc), 2 db étkező épület és 2 db foglalkoztató sátor

Mozgáskorlátozottak számára: 1 db wc és zuganyzó

Egyéb infrastruktúra: Árpád-kori régészeti park (veremház, kemencék, tematikus növénykertek), indiánfalú és kert, favár-várszínház, játszótérek, íjászpálya, sportpályák (homokos röplabdapálya, füves focipálya), fürdőmedence, halastó, Európa-kert

Az intézmény megközelíthetősége: BKV 240 és Volán 88 busz, vagy MÁV Törökbálint mh.

A étkezési lehetőségek: reggeli, tízórai, ebéd, uzsonna, vacsora (Biogastro Kft. 2040 Budaörs, Kígyó u. 12.)

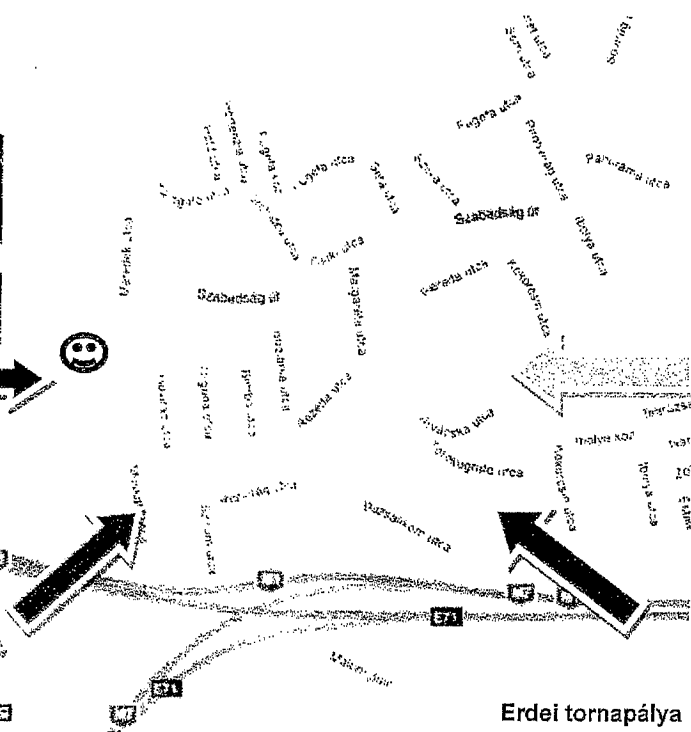

Városi szüreti mulatság az Európa-kertben és az első palackozott borunk

AZ ERDEI ISKOLA PROGRAMOK HELYSZÍNEI

Káptalan Évelőkert

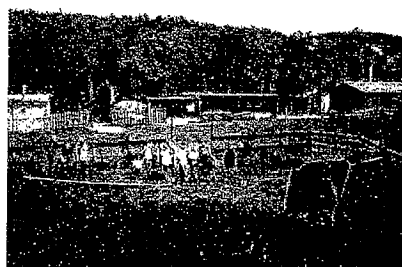
Törökugrató és kőbánya

Erdei tornapálya

Légi fotó az erdei iskola területéről (2010-ben)

Írászpálya

Indián falu, háttérben a rét és a patak

Főépület, büfé és mellékhelységek

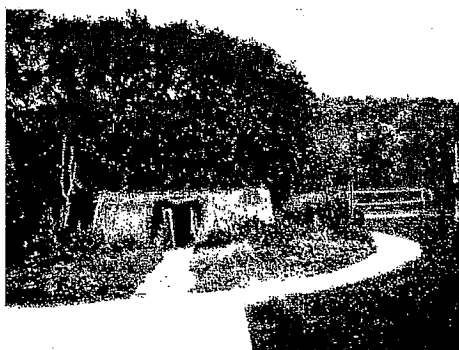
Tanterem és laboratórium

Jurta falu

Kemencék, sátrak

Árpád-kori veremház és kert

Favár-várszínház

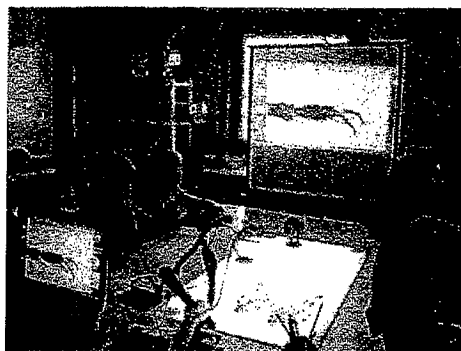

Játszótér

Tanterem belülről

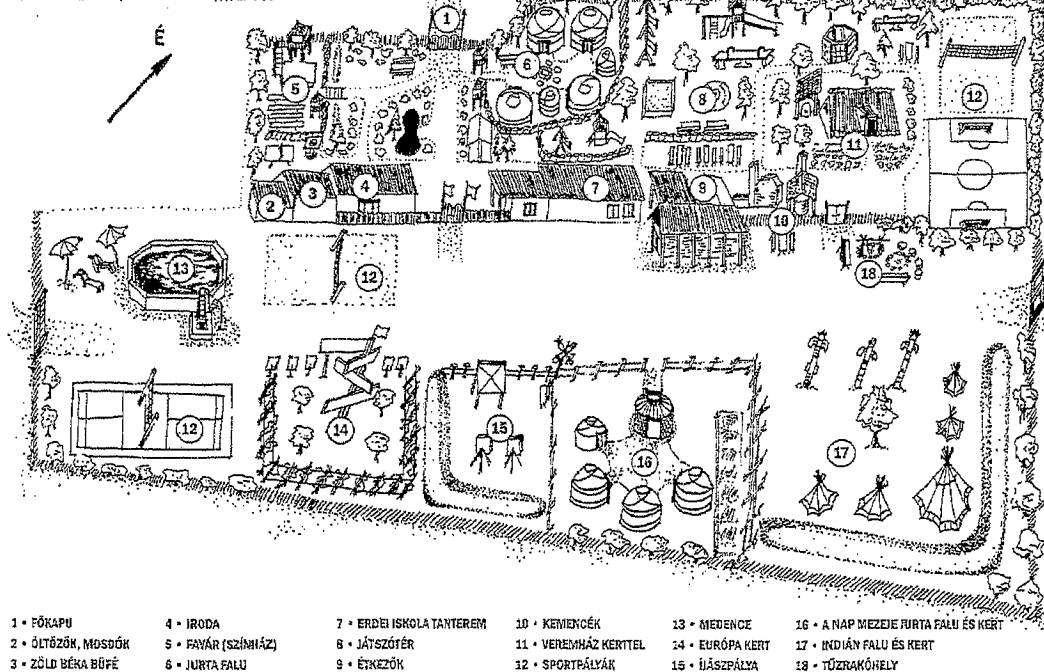
Laboratórium

Új jurta falu a „Nap mezején”

Csikói Pihenőpark

Árnyék-kert régművelő park, erdei iskolák és nyári tábor

1 • FŐKAPU
2 • ÖLTÖZŐK, MOSDÓK
3 • ZÖLD BÉKA BÜFÉ

4 • IRODA
5 • FAYÁR (SZÍNHÁZ)
6 • JURTA FALU

7 • ERDEI ISKOLA TANTEREM
8 • JÁTSZÓTÉR
9 • ÉTKEZŐ

10 • KERIENCÉK
11 • VEREMHÁZ KERTTEL
12 • SPORTPÁLYÁK

13 • MEDENCE
14 • EURÓPA KERT
15 • ÚÁSZPÁLYA

16 • A NAP MEZEJE JURTA FALU ÉS KERT
17 • INDIÁN FALU ÉS KERT
18 • TŰZRAKÓHELY

VEZETŐI ÖNÉRTÉKELÉS

Komplex muzeális, oktatási és szabadidő intézményünk létrejöttét mi magunk kezdeményeztük a Városunkban, a saját régészeti kutatásainkhoz és a korábbi közművelődési, oktatási tevékenységünkhöz kapcsolódva. A működésünket is saját magunk biztosítjuk egyesületi formában, az Önkormányzat kiegészítő támogatásával, így elemi érdekünk a folyamatos fejlődés, a látogatók számának növekedése és a helyi igényekhez való alkalmazkodás. A mai napig is az alapítók tervezik és szervezik a szakmai és technikai működést, így a folyamatosság biztosított. A Város rövid és hosszú távú rendezési és oktatási-ifjúságpolitikai terveibe is sikerült az intézményünk helyét biztosítani, így a 10 éves eddigi munkánk elismerésre került. A jövőbeli fejlődésünk nehézségeit az anyagi források beszűkülése és az ország gazdasági helyzete befolyásolja alapvetően.

Hasonló formában működtetjük a Városi Régészeti Kiállítást is, amely múzeumként funkcionál Budaörsön (www.regeszetimuzeum.hu, Károly Király u. 2.)

Helyzetelemzés (SWOT analízis):

Erősségek

Budaörs Város Önkormányzata és a Régiségbúvár Egyesület együttműködése 2002-óta töretlen, és ez stabil anyagi háttérrel biztosít a folyamatos fejlődéshez. A szakmai háttérrel biztosító szakemberek és önkéntesek lelkes, gyakorlott, jól képzett és felkészült pedagógusok, régészek, kézművesek, kertész-mérnökök, nyugdíjasok és egyetemisták. A szakmai programunkon keresztül sok gyerek, fiatal és felnőtt ismerkedik meg az őt körülvevő világgal. Minden igényt kielégítő jól felszerelt infrastruktúrával rendelkezünk. A területünk mérete és a környező természeti adottságok is kiválóak.

Gyengeségek

A fenntartáshoz szükséges anyagi eszközök, főként a támogatásokból és a részvételi díjakból származnak, amelyek előteremtése komoly anyagi terhet jelent a családok számára. Mivel ez egy extra szolgáltatás és nem kötelező, ezért csak az iskolák egy része tud benne részt venni.

Lehetőségek

Az Önkormányzat és az Egyesület vezetőinek nyitottsága és pozitív hozzáállása, valamint kiterjedt kapcsolatrendszere révén jó lehetőségek kínálkoznak az intézmény továbbfejlesztésére. A szakmai programot kidolgozó és megvalósító személyek alkalmasak a változó igényekhez és kihívásokhoz igazodó továbbfejlesztésre és új típusú és tartalmú programok kifejlesztésére. Az oktatási intézmények és családok érdeklődése és igényei folyamatosan növekszenek, amelynek a kedvező infrastrukturális és környezeti adottságaink révén meg tudunk felelni.

Veszélyek

A változó és kiszámíthatatlan oktatáspolitikai bizonytalanná teszi az erdei iskolák és a környezeti nevelés jövőjét. Egyre csökkenő a központi támogatási rendszer is az erdei iskola programokra. Intézményünk területe, mint az utolsó nagyobb önkormányzati terület a városban sokszor kerül profitorientált ingatlan spekulánsok látóterébe.

A programjaink fejlesztésében és lebonyolításában résztvevők gyakorló pedagógusok, régészek, kézművesek, kertészmérnökök, sportoktatók, és önkéntes egyetemisták, nyugdíjasok így pontosan ismerik a NAT és a kerettantervek elvárásait, valamint a különböző életkorú gyerekeket. Korábbi munkahelyi tapasztalataik és saját gyermekeik gondozása révén komplex ismeretekkel rendelkeznek, amelyeket a modulterveikbe is folyamatosan beépítenek, alkalmazkodva az iskolák új igényeihez.

A látogató csoportok véleményét kérdőíveken és személyes beszélgetéseken mérjük fel. Rendszeresen részt veszünk városi, kistérségi és megyei pedagógiai továbbképzéseken és konferenciákon, ahol tájékozódni tudunk a legújabb módszerekről és elvárásokról.

A Városunk történelmi és természeti értékeiről készítettünk számos könyvet is, amelyhez az általános iskolásoknak több munkafüzet is kapcsolódik:

- Mester Edit, Filipcszky István: Budaörs múltja a kezdetektől 1719-ig (1998 Budaörs)
- dr. Ottományi Katalin, dr. Mester Edit, Mráv Zsolt: Antik gyökereink. Budaörs múltja a régészeti leletek fényében (2005 Budaörs)
- dr. Mester Edit, Mester Rudolf, Lechner Judit: Utazás a múltba. Munkafüzet a régészeti park felfedezéséhez és az erdei iskola természeti szépségeinek megismeréséhez (2006 Budaörs)
- dr. Mester Edit, Lechner Judit, Bárd Barbara, Korbuly Ádám, Hoós Edit, Karol Kosa, Beáta Udvardi, Petronella Bernáth: Természeti értékeink. Útikalauz Budaörs-Kisújfalu (Nova Vieska), valamint 2 munkafüzet az ált. iskolák alsó és felső tagozatosai számára (2006 Budaörs)
- Régészeti parkok Magyarországon. Tudományos konferencia és bemutató napok. Tanulmánykötet, szerk. dr. Mester Edit (2008 Budaörs)
- dr. Mester Edit, Lechner Judit: Nomád Ökosuli - A Csodaszarvas nyomában. Erdei iskola munkafüzet az általános iskolák alsó tagozatosainak (2012 Budaörs)

Sokféle kulturális, hagyományörző, csapatépítő és szabadidős családi programunk mellett 10 éve fogadjuk az óvodásokat és az iskolásokat különböző hosszúságú oktatási programokkal is. Felső tagozatosoknak 33, alsó tagozatosoknak 19 tanórányi modult kínálunk, amelyek célja a honfoglalás és Árpád-kori őseink lakóhelyeinek, életmódjának, hagyományainak és gazdálkodásának bemutatása, interaktív régiség- és természetbúvár kalandozásokon keresztül. Valamint a környező rétek, patakpárt, erdők és karsztjelenségek megismertetése, a természetvédelem gyakorlati ismereteivel összekapcsolva.

A foglalkozások, amelyekből a modulok összeállnak, szervesen egymásra épülnek, és különböző módszereket alkalmaznak a komplex pedagógiai cél elérése érdekében. Fontosnak tartjuk, hogy a humán és a természettudományos témák folyamatosan kiegészítsék egymást, és maradjon idő a mozgásra és a manuális alkotó tevékenységekre is.

A modulok időbeosztása és helyszínei alkalmazkodnak a gyerekek életkori sajátosságaihoz, érdeklődési köréhez és az iskola elvárásaihoz ahonnan érkeznek. A pedagógusok igényeihez igyekszünk mindig rugalmasan alkalmazkodni, mert a sajátos nevelési igényű gyerekek, a mozgás, vagy látássérült diákok, illetve az egyházi iskolák sokszor eltérő programokat kérnek.

A foglalkozások során a legújabb kutatási eredményekre támaszkodunk, folyamatos kapcsolatban vagyunk a Pest Megyei Múzeummal és a Duna-Ipoly Nemzeti Parkkal. Óraadó tanáraink mind helyi szakemberek, akik elkötelezettek szakmájuk és Városuk iránt.

A szakmai program több mint 80 %-a folyik a terepen. Az intézmény kertjeiben, a szomszédos réten és patakpárton, a közeli Törökugrató erdeiben és sziklagyepén, a kőbányában, és egy biokertészetben. A többi program is a szabadban zajlik, jurtákban, várszínházban, indián faluban, íjász és sportpályákon. Csak a rossz időben, ill. a műszereket és audiovizuális vetítéseket igénylő programok alkalmával ülünk be a tanterembe. Komplexen igyekszünk kihasználni a sokféle helyszín adta lehetőségeket.

Gyerekek mindvégig önállóan használják a különböző vizsgáló eszközöket, demonstrációs anyagokat, szakkönyveket és kézműves műhelyeket, ill. a régész-labort. Minden foglalkozás során azonban fontos, hogy megmutassuk a használatukat, a megfelelő balesetvédelmi oktatással együtt.

A gyerekek mindvégig aktívan részt vesznek az elméleti témájú beszélgetésekben és a feladatok megoldásában, az új megoldások megkeresésében. Lehetőségük van a választásra, az önálló gondolataik megfogalmazására.

A foglalkozásvezetőink elhivatott személyiségek, sok önkéntes munkát is végeznek annak érdekében, hogy az intézményünk működni tudjon, és megfelelő infrastruktúrája legyen. Sokéves tapasztalatuk alapján mindig az adott csoportnak legjobban megfelelő, változatos módszereket alkalmaznak. A váratlan szituációkban is gyakorlottak, módosítanak a módszereken és a tematikán, ha szükséges. Erre sokszor szükség is van, mert az időjárás és az eltérő iskolatípusokból és településekről érkező csoportok tudásanyaga és magatartási problémái igen eltérőek.

A foglalkozásvezetők jól ismerik egymást, együttműködnek a foglalkozások során és közösen alakítják ki a programokat és az új fejlesztéseket. Előadásmódjuk, fellépésük, kommunikációs módszereik letisztultak, közvetlenek és a gyerekek számára érthetőek.

A foglalkozások feladatai kapcsolódnak a már korábban tanultakhoz, de folyamatosan új információkkal gazdagítják a gyerekeket, sokszor a kísérő pedagógusokat is. A nálunk megszerezhető régészeti, hagyományörző, harcművészeti, kézműves, gazdálkodási (állat és növény) ismeretek egyedülállóak és itt egy helyen megszerezhetők. A munkáltató és szemléltető módszereink, eszközeink, épületeink az ismeretanyaghoz hasonlóan egyedülállóak és a gyermekek életkorának megfelelőek, játékosak és kreatívak. A foglalkozásegységek mindig komplex értékeléssel zárulnak.

Igyekezünk a területet is úgy kialakítani, fejleszteni, hogy az oktatási céloknak megfelelő legyen. Mindent, ami a területen ma található az elmúlt 10 évben mi építettük, ill. ültettük, az Egyesületünk tagjainak önkéntes munkájával és az Önkormányzat támogatásával. Rendszeresen kérünk írásbeli és szóbeli visszajelzéseket a látogatóktól és ehhez igyekszünk a fejlesztéseket igazítani.

Programstruktúránk rugalmas, rövidebb és hosszabb tanulmányi látogatásokhoz, vagy szabadidős rendezvényekhez (pl. szülőkkel együtt tartott családi napok, iskolai ünnepek, diáknapiak, gólyatáborok, stb.) is tudunk alkalmazkodni. Saját szálláshelyünk van, ezért nem kell más szolgáltatókhoz alkalmazkodnunk. Külön vonzerőt jelent a jurta falu, ami egyedülálló szálláshelytípus, ezért nagyon kedvelt.

Az önértékelési mechanizmusunk rendszeres, minden év végén a programokat vezető munkatársak és az Egyesület tagjai munkamegbeszéléseket tartanak az előző szezon tapasztalatairól és a következő év terveiről. Ezt az egyesületi működési forma is szükségessé teszi és az Önkormányzattal való együttműködés, valamint a költségvetés kialakítása is. Írásos kérdőíveken értékeljük a tanulók teljesítményét és véleményét, a kísérő tanárok visszajelzéseit, hogy mindezeket figyelembe vehessük a programok fejlesztésekor.

A legfontosabb azonban a NAT és a kerettanterveknek való megfelelés, a legmodernebb projectmódszerek alkalmazása. Ezeket továbbképzéseken, konferenciákon igyekszünk megismerni, valamint más intézmények meglátogatásával folyamatosan inspirációkat és ötleteket gyűjtünk.

Tagjai vagyunk több nemzetközi szervezetnek is, amelyek rendezvényein már számos előadást és bemutatót tartottunk, ill. fogadtuk őket Magyarországon:

- International Organisation of Archaeological Open Air Museums and Experimental Archaeology (EXARC)
- International Association of Children's Museums (HOII)

Mi is rendeztünk múzeumpedagógiai konferenciákat az elmúlt években:

- EU INTERREG III/A Budaörs és Kisújfalu természetvédelmi együttműködése című pályázat keretében: Természetvédelmi diákkonferencia megrendezése a Csiki Pihenőparkban (2006. szept. 8-9.) és egy diák képzőművészeti pályázat lebonyolítása (megnyitó 2006 nov. 17. Városháza Budaörs)

- Régészeti parkok Magyarországon I. Kísérleti és környezeti régészet, múzeumpedagógiai lehetőségek a régészeti parkokban. Tudományos konferencia és bemutató napok (2007. május 24-26.)

A programok és modulok pedagógiai céljai, tartalmi követelményei és az épületek kialakítása egyaránt a környezettudatos szemlélet fejlesztését szolgálják. Minden tanóránknak van olyan része, amelyben kitérünk a globális és helyi környezeti problémák felismerésére. A megoldási javaslatokat mindig a gyerekekkel közösen keressük, és ha lehet meg is valósítjuk. pl. szemétgyűjtés a kirándulásokon, allergén növények gyomirtása, szerves hulladék komposztálása, bio-növényvédelem, szelektív hulladékgyűjtés, energiatakarékosság, csapadékvíz gyűjtés locsolásra, napkollektoros vízmelegítés, stb.

A foglalkozásvezetők mindig igyekeznek példamutatásukkal elmélyíteni a gyerekekben a „zöld” értékek felismerésének képességét és a 21. századi csábításoknak való ellenállás módszereit. A napi étkezések során és a „Zöld Béka” büfé választékában is ezt igyekszünk megvalósítani, az egészséges ételek népszerűsítésével.

Jövőképünk

Célunk:

Együttműködve a helyi és kistérségi oktatási és kulturális intézményekkel, szervezetekkel olyan fenntartható erdei iskola működtetése, amely hosszú távon képes a jövő nemzedékek „zöld” szemléletű nevelését szolgálni.

Az intézmény tevékenységét jellemezze a széleskörű, sokszínű szakmai program, a múlt és a jelen, a globális és a helyi, a humán és a természettudományos kutatások komplex együttműködés.

Küldetésnyilatkozat:

„Nomád ökosuli”

Régiség és természetbúvár oktatási és szabadidős tevékenységeinkkel szeretnénk a hazai környezeti nevelési mozgalom fontos helyszíne lenni. Ahol a holisztikus ökológiai szemlélet jegyében, a múlt értékeinek, a magyarság életmódjának, hagyományainak és gazdálkodásának komplex megismertetése zajlik, a korszerű élménypedagógia módszereivel.

Szakmai programjainkkal és egyéb szolgáltatásainkkal szeretnénk elősegíteni a környezettudatosság megerősödését a fenntartható fejlődés szellemében. Céljainkat sokoldalú múzeumi, oktatási, családi és szabadidős programokkal, kiadványokkal, kiállításokkal, szakmai rendezvényekkel valósítjuk meg.

Középtávú stratégiai céljaink:

Az oktatási és civil szervezetekkel való folyamatos párbeszéd, ill. együttműködés fejlesztése.

Új partnerek felkutatása és további együttműködések kiépítése, határainkon túl is.

Az egész éves működés anyagi, eszköz és humán erőforrás feltételeinek biztosítása.

A fejlesztést szolgáló források hatékony felhasználásának elősegítése és folyamatos bővítése.

Hosszú távú stratégiai céljaink:

A közeli és távolabbi természeti környezet megóvása a jövő nemzedékeinek környezeti nevelésének továbbfejlesztésén keresztül.

Hatékonyan szolgálni a környezet védelmét és magyarságunk történelmének, hagyományainak megismertetését, valamint szűkebb és tágabb lakóhelyünk értékeinek megóvását.

Segítséget nyújtani más hasonló kezdeményezések sikeres megvalósulásához és új szervezetek létrejöttéhez.

Az intézmény döntéshozatali rendszere, mivel egy egyesületről van szó törvényi szabályozások alapján meghatározott és ennek megfelelően dokumentált. A munkakörök leírása összhangban van a működés igényeivel, a jól szervezettség és rugalmasság jellemzi a rendszert. Az ügyvitel hatékony és folyamatos, a munkatársak és az Egyesület tagjai sok önkéntes munkát is végeznek.

A költségvetési tervezés és annak következetes betartása nyomán a gazdálkodás takarékos és hatékony. Egy könyvelő cég végzi ezeket a feladatokat.

A vezetés rugalmas és demokratikusan megválasztott, tagjai között van régész, pedagógusok és gyakorlati szakemberek, akiknek több éves tapasztalatuk van és már az intézmény megalapításában is részt vettek.

A fő és mellékallású dolgozók mellett nagyon sok családtag és önkéntes is részt vesz a programokban. Anyagi lehetőségeinkhez mérten igyekszünk a különböző továbbképzéseken, nyelvtanfolyamokon fejleszteni a képességeiket. Az új programok és fejlesztések kialakításánál, az új dolgozók felvételénél mindig igyekszünk a többi dolgozót is bevonni és konszenzust teremtve dönteni.

Az erdei iskola működésével kapcsolatos dokumentációkat naprakészen vezetjük, irattárazzuk. A programokra való jelentkezések zömében interneten, on-line kitöltött jelentkezési lapokon érkeznek, ezért merevlemezen tároljuk őket. Az egyéb dokumentumok időrendben lefűzve, éves bontásban, téma szerint találhatók meg az irodánkban.

Naprakész, folyamatosan frissített PR-hoz használható bemutatkozó anyagaink (szórólap, brosúra, plakát, tájékoztató füzet, könyv, honlap) vannak, külön az oktatási és külön a szabadidős programjainkról. A komolyabb felnőtteknek szánt hosszabb kiadványok mellett, vidám, figyelemfelkeltő gyerekeknek szóló szórólapokat is meg szoktunk jelentetni.

A hagyományos nyomtatott anyagok mellett fontos a honlapunkhoz (www.csikipihenokert.hu) kapcsolódó hírlevél, a Facebook fiókunk és a média megjelenések is (helyi tv, rádió, újságok, internetes hírdetések). Célcsoport-orientált tájékoztatással és akciókkal sok iskolát és családot lehet bevonni az intézményünk programjaira. A honlapunk és a kiadványaink egy része kétnyelvű (magyar-angol) így a külföldi látogatók is tudnak rajta tájékozódni.

Egységes logóval, arculati kialakítással, a dolgozókon egyen sapkával és pólóval sok városi és országos rendezvényen is megjelenünk, így ezek is hatékonyan szolgálják az intézmény reklámját (pl. Múzeumok Majálisa, Múzeumok Őszi Fesztiválja és Éjszakája, Kulturális Örökség Napok, Visegrádi Palotajátékok, Sziget Fesztivál, stb.). A versenyeken adott jutalmak is logóinkkal ellátott promóciós termékek (képeslap, toll, pénztárca, sapka, póló), amik nagyon népszerűek és motiválóak a gyerekek körében.

Munkaidőben és a főszezonban azon túl is bármikor elérhető az ügyfélszolgálatunk, amely mobilkapcsolattal, faxszal, és e-maillal rendelkezik. A munkatársak közötti kommunikáció folyamatos és előre tervezett, minden reggel megbeszéljük az aznapi teendőket és elosztjuk a feladatokat, esetleges helyettesítéseket. Hála a technikai lehetőségeknek (megafon, walky-talky) ma már nem nehéz a 2 hektáros területen sem a kommunikáció.

A programjainkra való jelentkezéshez részletes írásos tájékoztatók kapcsolódnak, amelyeket az interneten bárki megtekinthet. A bejelentkezésnek és a tájékoztatásnak pontos menetrendje és írásos formája van. Az iskolákkal folyamatosan személyes és írásos kapcsolatot is fenntartunk, hogy rugalmasan tudjunk alkalmazkodni az elvárásaikhoz. A későbbi viták elkerülése érdekében ezeket a dokumentumokat megőrizzük.

Fejlesztő együttműködést is folytatunk az iskolákkal, rendszeresen eljárunk a városunkban és a környező településeken lévő iskolák tanári és szülői értekezleteire. A csoportokról készült

fotókat és videókat felrakjuk a honlapunkra így a szülők is láthatják, hogy a gyermekeiknek milyen élményekben volt része.

Az Utazó Múzeum Programunk részeként kihelyezett jelmezes történelem és természetismeret órákat is tartunk az iskolákban, amelyek felkeltik az érdeklődésüket a későbbi személyes látogatásra (www.regesztimuzeum.hu)

Az intézményünk minőségfejlesztési politikája két területre csoportosítható, egyik a szakmai munka, a másik az infrastruktúra állapota. Mindkettőt rendszeresen ellenőrizzük. Ez, mint üzemeltetőknek elsőrangú feladatunk is. Az évenkénti felmérésekről jegyzőkönyvek készülnek és selejtezési, fejlesztési javaslatok az Egyesület és az Önkormányzat felé. Természetesen a különböző hatóságok is rendszeres felméréseket végeznek, amelyek sokszor intézkedéseket is vonnak maguk után.

A munkatársak és látogatók elégedettségét rendszeresen szóban és írásban is összegyűjtjük és értékeljük. Az ellenőrzés és értékelés eredményei bekerülnek a fejlesztési intézkedésekbe, és folyamatos hatásuk van a működésre. A fejlesztési intézkedések dokumentáltak, határidőkkel és felelősökkel rendelkeznek, a kiemelkedő teljesítményeket ösztönzik és jutalmazzák.

A véleménynyilvánítás természetesen önkéntes, van vendégkönyvünk, Facebook-os oldalunk és a honlapunkon keresztül fórumozhatnak is az érdeklődők. Sok barátság és szerelem szövődött már a táborainkban, ahová rendszeresen érkeznek határon túli magyar csoportok és a testvérvárosaink is nagyon aktív látogatók. Sok csereprogram zajlik a gyerekek és családok részvételével.

2012-ben ünnepeljük a 10. születésnapunkat, amihez egy újabb kiállítást és múzeumpedagógiai konferenciát szeretnénk megszervezni, valamint egy „Retro-tábor”, ahová meghívjuk a régi táborozóinkat, akik közül már sokan a gyerekeiket küldik hozzánk.

dr. Mester Edit, régész, intézményvezető

Programszervezői értékelés

Az erdei iskolát létrehozó Egyesület munkájában 2008-óta veszek részt, így jól ismerem a programokat és a jövőbeli terveket. A programok részletes kialakításában mindannyian részt veszünk, ötleteinket előbb kisebb csoportokon próbáljuk ki, majd a tapasztalatok és vélemények alapján véglegesítjük a foglalkozást.

Elsősorban Budaörs és tágabb környezetének, gazdag természeti és kulturális értékeinek felkutatása és bemutatása a célunk a régészeti parkban és a múzeumban. Az erdei iskola programokon kívül sok egyéb rendezvényt is szervezünk: városi rendezvényeket, születésnapokat, csapatépítő outdoor tréningeket, és nyári táborokat.

A szervezet felépítése átlátható, a vezető koordinálja a munkatársak tevékenységét. A feladatok általában felosztottak, de a munkatársak képesek egymás helyettesítésére. Felkészültségük és tapasztalatuk kiváló, segítik egymás munkáját. Folyamatosan képezik magukat saját és egyesületi költségen. Sok családtagunk is részt vesz a nagyobb rendezvények lebonyolításában.

Az adminisztráció pontos és jól működő. Telefonos, vagy e-mailben történő egyeztetés után jól nyilvántartható, on-line kitölthető jelentkezési lappal rendelkezünk. Honlapunkon széles körű, részletes tájékoztató olvasható az erdei iskolai modulokról is. A foglalkozásokat tankönyv és munkafüzet segíti, teszi színesebbé. Ezek megírásában is részt vettek a dolgozók.

Az évek óta szervezett erdei iskolai programjaink rugalmasak. A csoport korosztályának, érdeklődésének megfelelően alakíthatóak. Pl. a kézműves foglalkozások tárgya, a feladatok nehézségi foka, a tanóra hossza. A régészeti park sajátos adottságaira épülnek a programjaink, sok a történelmi és kézműves foglalkozásunk. A legnépszerűbbek az ételkészítési programok,

amelyeken a kemencékben és bográcsokban készítünk a látogatókkal közösen történelmi és népi ételeket.

Igyekszünk országos múzeumi és környezetvédelmi kampányokban részt venni, amelyek a pályázati forrásokon kívül jó reklámot is jelentenek. Tagjai vagyunk nemzetközi szervezeteknek is és sok határon túli magyar gyermek érkezik nyári táborainkba, akik a helyi gyerekekkel közösen vesznek részt a programokban.

A környezettudatos magatartásra való nevelés egyre nagyobb hangsúlyt kap. Az épületek kialakításában is tükröződik ez a törekvésünk. pl. a helyi szemétszállító cég biztosítja a szelektív gyűjtést a kérésünkre. A tanterünk kialakításában is igyekeztünk a szükséges műszereket beszerezni a vizsgálatokhoz.

A kollégákkal nagyon jó viszonyban vagyunk, családias a légkör ezért szívesen vállalunk önkéntes munkát is ha szükség van rá.

Bartucz Anikó, programszervező

Oktatói értékelés

Az iskola vezetői, dolgozói elkötelezettek a környezetbarát, fenntartható társadalom jövőképe mellett, a gyerekek szemléletét, gondolkodását is erre nyitottá formálják, az évek során tapasztalataik alapján rugalmasan alakítják a tananyagot, a módszereket.

Több iskolával van állandó, rendszeres kapcsolatuk, így ismerik speciális igényeiket, a tanárokkal is hosszú távú együttműködést dolgoznak ki.

A foglalkozások tartalma – jórészt szabadtéri lehetőségekről lévén szó – erősen függ az évszaktól, az adott napok időjárásától, de a fedett tantermek és a sokféle szemléltető tábla lehetőséget ad a rugalmas változtatásokra.

A kialakított „égig érő tantermek sokfélesége, a környéken gyalogosan elérhető változatos természeti élőhelyek megléte nagy variációs lehetőséget biztosít az adott korcsoport számára leginkább megfelelő helyszínek kiválasztásához.

A gyerekeket életkoruktól függően különböző mértékben lehet bevonni a foglalkozásokba, a helyszín különlegessége, a sok szemléltető eszköz könnyen felkelti kíváncsiságukat, és így jól motiválhatók a közös feladatvégzésre.

A gyerekek munkájának értékelése során mindig a sikerélmény az elsődleges, és a kötődés kialakítása, amit megkönnyít, hogy szabadon választhatnak maguknak a növények, fák közül.

A visszajelzések folyamatosan érkeznek, már a foglalkozás során, így a következő csoportoknál már lehet kisebb változtatásokat tenni a jobb időkihasználás, a figyelem felkeltése terén.

A környezettudatosság a foglalkozások alatt szinte észrevétlenül épül be a gyerekek értékrendjébe, a tábor területén is szelektív hulladékgyűjtés folyik.

Az oktatók nagy része az évek során állandó, így jól ismerik a táborban adott lehetőségeket, a környéket, és az együttműködés is folyamatos közöttük. Ötleteikkel kreatív módon járulnak hozzá a foglalkozások színesítéséhez. A kísérő tanárokkal együtt, rugalmasan alakítják a tananyagot.

Az oktatási segédanyagok sok esetben nagyon egyediek, különlegesek, sok előkészítő munka eredményeként jól használhatók, és a természeti környezet maga is kínálja a nyár folyamán az élő tananyagot, vadvirágok, gyógynövények, rovarok sokasága eredeti élőhelyén megfigyelhető.

Az iskolákkal végzett kommunikációban, kapcsolattartásban sokat segít az interneten hozzáférhető képek sokasága, az Egyesület hírlevelei, programajánlói.

A terepi infrastruktúra évről-évre fejlődik, a sokféle, jól elkülöníthető helyszínen lehetőség van egy időben többféle program megtartására, a csoportok nem zavarják egymást.

Az oktatás színvonalát leginkább a visszatérő iskolák, csoportok nagy száma igazolja, hiszen kevés ilyen jó adottságú helyszín van a főváros környékén, ami tömegközlekedéssel jól megközelíthető, de mégis egészséges természeti környezetben épült fel.

Lechner Judit, kertészmérnök

ÖSSZESÍTŐ PONTOZÁSI TÁBLÁZAT

Kritériumok	Alkritériumok	Kategóriák				
		I	II	III	IV	V
A1. Pedagógiai tervezés	A1. 1. Saját adottságok, erősségek ismerete	0	3	8	10	
	A1.2. A közoktatás tartalmi szabályozásának és az iskolák igényeinek (szükségeinek) megismerése és ismerete	0	6	15	24	30
	A1.3. A program, modulok belső koherenciája	5	15	25	40	50
	A 1. 4. A tervezett program, modulok megfeleltetése	0	12	24	32	40
	A1. 5. A szakmai tevékenység kapacitása	0	5	10		
A2 Program, modulok megvalósítása a tervezéshez képest	A2.1. Helyszín, terep kihasználása	0	5	8	15	20
	A2.2. Gyerekek bevonása, csoportdinamika kezelése	6	12	18	28	35
	A2.3. Foglalkozások irányítása	0	13	26	35	
	A2.4. Alkalmazott módszerek	0	15	30	40	
	A3. 1. A diákoktól visszajelzések	0	5	10	15	
A3. Program, modulok értékelése, fejlesztése	A3. 2. Véleménykérés a tanároktól	0	5	10	15	
	A3. 3. Önértékelés	0	5	10	15	
	A3. 4. A célok megvalósulásának mértéke a tanulói teljesítmény értékelése alapján	0	5	10	15	
	A3. 5. Fejlesztés	0	5	12	20	
	A4. 1. A foglalkozások tartalma	5	15	30	50	60
A4. Környezettudatos szemlélet fejlesztése (min. 50 pont)	A4. 2. A közvetített gondolkodásmód	5	10	20	30	40
Összes pont A 1-4 kritériumra (min: 335 pont)		414				
B1. Stratégia	B1.1. Küldetés és jövőkép	0	5	13	20	
	B1.2. Stratégiai terv, hosszú távú tervezés	0	10	25	30	
B2. Működtetés	B2.1. Szervezeti felépítés	0	5	15	25	
	B2.2. Elkülönített gazdálkodás	0	10	15		
B3. Humán erőforrások	B3.1. Az erdei iskola vezetés	0	5	10	15	
	B3.2. A program- modul- és foglalkozásvezetők kiválasztása, betanítása	0	5	10		
	B3.3. A program- modul- és foglalkozásvezetők felkészültsége	0	5	8	15	
	B3.4. A program- modul- és foglalkozásvezetők, szervezéssel foglalkozó munkatársak értékelése, fejlesztése, továbbképzése, ösztönzése	5	10	15	25	
	B3.5. Hitelesség	0	7	15		

B4. Adminisztráció	B4.1. Résztvevői (tanulói) nyilvántartás	0	4	7		
	B4.2. Személyügyi nyilvántartás (oktatók)	0	4	7		
	B4.3. Szerződések nyilvántartása	0	4	7		
	B4.4. Program, modul dokumentáció	0	5	9		
B5. Általános kommunikáció	B5.1. Hiteles tájékoztatás	0	5	10	15	
	B5.2. Ügyfélszolgálat	0	7	10		
	B5.3. Belső kommunikáció	0	5	15		
	B5.4. Külső kapcsolatrendszer	0	7	10		
B6. Szolgáltatáshoz kapcsolódó kommunikáció	B6.1. Szakmai egyeztetés a program megvalósítása előtt	0	10	20		
	B6.2. Szervezési egyeztetés a program megvalósítása előtt, alatt és után	0	10	20		
	B6.3. Szakmai utógondozás, folyamatos kapcsolattartás	0	4	10		
B7. Minőségfejlesztés	B7.1. Ellenőrzés	0	3	10	15	
	B7.2. Értékelés	0	7	15		
	B7.3. Fejlesztés	0	12	20		
Összes pont B 1-7 kritériumra (minimum 100 pont)				345		
C1. Biztonsági feltételek és hatósági engedélyek	C1.1. Hatósági engedélyek megléte ²	✓				
	C1.2. Egészségügyi ellátás biztosítása	0	5	10		
C2. Programokhoz, modulokhoz szükséges eszközök	C2.1. Oktatási segédanyagok	0	7	15		
	C2.2. Vizsgálati eszközök (terepmunkához)	0	7	15		
	C2.3. Szemléltető, bemutató eszközök	0	5	10		
	C2.4. Információ-hordozók (dia, videó, fólia)	0	2	5		
C3. Szálláshely	C3.1 szálláshely kategóriájának való megfelelése ²	✓				
	C3.2. Szállás megoldása (épület szerkezete, közös helyiségek, szobák, terepen biztosított szállás)	0	15	20		
	C3.3. Szállás férőhelyeinek megfelelése a program csoportlétszámának ²	✓				
C4. Étkezés	C4.1. Fő étkezések	0	10	15	20	
C5. Programhoz, modulokhoz kapcsolódó terep, infrastruktúra	C5.1. Terepi környezet alkalmassága	0	8	12	20	
	C5.2. Programnak, modulnak megfelelő terepi infrastruktúra	0	5	10	15	
	C5.3. Oktatási infrastruktúra	0	3	7	10	
C6. Programhoz, modulokhoz kapcsolódó közlekedés	C6.1. Közlekedés megoldása	0	5	10		
C7. Környezettudatos ság	C7.1. A szervezőmunka környezettudatossága	0	5	10		
	C7.2. Környezetbarát megoldások az infrastruktúrában	0	7	15	20	
	C7.3. Életmód az erdei iskolában	0	7	15	20	
Összes pont C 1-7 kritériumra (minimum 65 pont)				200		
Összes pont A-C kritériumra (minimum 500 pont)				959		

1. PROGRAM ŰRLAP

1. A program megnevezése:

A CSODASZARVAS NYOMÁBAN

Régiség és természetbúvár kalandozás a honfoglalás és Árpád-korban - Őseink lakóhelyeit, életmódját, hagyományait és gazdálkodását bemutató interaktív történelem és természetismeret foglalkozás – Általános iskola 1-4. o.

2. Melyik évszakhoz kötött: egész évben

3. Mely korosztálynak szól: általános iskola 1-4. osztály

4. A program helyszíne: Budaörs

5. A program helyszínének rövid bemutatása:

*Csiki Pihenőkert, Árpád-kori régészeti park, erdei iskola és nyári tábor
(2040 Budaörs, Virág u. 6.) www.csikipihenokert.hu*

Az okleveles adatokból jól ismert középkori Csik falu maradványainak beazonosítására 2002-ben, a Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságának megbízásából, dr. Mester Edit régész vezetésével folytak kutatások, az Önkormányzat tulajdonában lévő, korábban Nyugdíjas-kertnek nevezett területen. A feltárás során az Árpád-kori település egy részlete került elő: egy félig földbe mélyített veremház, árkok, kemence és számos gödör, amelyekből XIII-XIV. századi kerámia és csontleletek kerültek elő.

A régészeti feltárásokhoz kapcsolódóan 2003-ban az Önkormányzat támogatásával a Régiségbúvár Egyesület a területen felépítette az Árpád-kori régészeti parkot, amelyben az ásatási megfigyelések alapján rekonstruált egykori település részlete tekinthető meg. Az erdei iskola program és a nyári táborok élvezetesebbé tétele érdekében számos egyéb látványosság is épült az elmúlt években: indiánfal, favár, játszótér, fazekasműhely, kenyérsütő kemence, fűves és homokos sportpályák, íjászpálya, fürdőmedence és halastó.

Csik falu kora Árpád-kori településként, hajdan egyike volt a Buda környéki szőlőtermelő falvaknak, a Budakeszi-árok (Csiki-patak) két partján terült el, közvetlenül a ma Törökugratóként ismert sziklás hegy lábánál. A falu lakói szőlőtermelés mellett gabonatermesztéssel és állattenyésztéssel foglalkoztak. Életüket alapvetően befolyásolta, hogy keresztülhaladt a településen a Mészárosok útja, amely a középkori Magyarország egyik fontos kereskedelmi útvonala volt. A török korban elnéptelenedett falu helyén a XVIII. században a Zichy-család majorságát alakították ki, a gazdasági épületek szintén a patak és az út mentén épültek fel. A település nevét őrző „Csiki-csárda” egészen 1945-ig szolgálta az utazók kényelmét a Bécsbe vezető út mentén.

A régészeti kutatások eredményeire támaszkodó, eredeti technikával és anyagokból készült komplex élettér rekonstrukció szervesen kapcsolódik a Városi Régészeti Kiállítás „Élő Múzeum” programjához. Egész évben kulturális, kézműves és hagyományőrző rendezvényekkel, valamint

élő történelemórákkal várják a látogatókat. A terület egy botanikus kertre hasonlít, szinte nincs két egyforma növény, gyönyörű nagy lombos fák, örökzöldek és cserjék teszik kellemessé a pihenést. Az élő természet folyamatainak, fejlődésének megismertetése, komplex ökológiai szemlélet kialakítása, és a természetvédelem fontosságának hangsúlyozása a célja az itt megvalósuló erdei iskola programoknak, amelyhez egy tankönyv is készült. Egész nyáron heti turnusokban váltva különböző napközis kalandtáborokban vehetnek részt a gyermekek: régésztábor, kézműves tábor, honfoglaló nomád tábor, és indiántábor, amelyek során személyesen is megtapasztalhatják a régmúlt korok életét. A jelmezes játékok és kézműves foglalkozások mellett sok-sok sportolásra, fürdésre is lehetőségük van a kalandvágyó vakációzó gyermekeknek.

A Csiki Pihenőkertben az Árpád-kori veremház és kemencék mellett látható a középkori kolostorkertek mintájára készült kis bemutatókert, ahol a korabeli Európában honos és termesztett növények kerülnek bemutatásra. A kolostorkertekben, ahogy ezt Lippay János Posoni kert (1664) című könyvéből rekonstruálhatjuk: a veteményeskertet mindig illatos lombú, aromás élő fűszercserjék keretezték, például zsálya, kakukkfű, csombor, menta, citromfű, ruta, izsóp, levendula, spikinárd, fehér üröm, cipruska. Egyrészt így mindig kéznél voltak a főzésnél, tartósításnál, másrészt ezekből gyógyításra is használtak, ez volt a házi patika. A növények illóolajfelhője a zöldségfélék károsítóit is megtévesztette, nem találták meg olyan könnyen a gazdanövényt. A konyhakerti növények mellett található a honfoglaló magyarok ősi gabona és kásanövényei, pl. a tönkölybúza, az árpa, és a köles, amit rövid tenyészideje miatt a vándorlások során is meg tudtak termelni. A fehérje gazdag hüvelyes növények: a csicséri borsó, a lencse, a szegletes lednek, és a lóbab, amelyek gazdagították a gabonából készült lepények mellett ősünk étrendjét. A zöldségfélék közül azok kerültek ide, amelyek már Amerika felfedezése előtt is honosak voltak a Kárpát-medencében, pl. saláta, hagyma, sóska, káposztafélék, sárga- és fehérrepa, cékla, zeller, stb.

Az indiánsátrak mellett, a totemoszlop tövében, egy másik veteményeskertben csupa olyan növény szerepel, amit a felfedezők az „Újvilágból” hoztak a kontinensünkre. Ma már el sem tudnánk képzelni az ételeinket a burgonya, a kukorica, a tök, a bab, a napraforgó, a paradicsom, vagy a paprika nélkül.

6. A program kapacitásadatai:

Óraszám: 19 óra

A program a moduljainak a száma: 3 db.

Modulok felsorolása, a modulok foglalkozásainak számával:

1. modul: A honfoglalás-kor életének bemutatása (6 óra)

- 1.1. foglalkozás: Élő történelemóra a jurtában (2 óra)
- 1.2. foglalkozás: Jelmezes játék, törzsfőnök választás és vérszerződés (1 óra)
- 1.3. foglalkozás: Kézműves foglalkozás, nemezelés, agyagozás, tarsolykészítés, ékszerkészítés, stb. (2 óra)
- 1.4. foglalkozás: Írászat (1 óra)

2. modul: A honfoglalás-kor gazdálkodásának bemutatása (6 óra)

- 2.1. foglalkozás: Természetismeret óra az Árpád-kori gyógynövény és konyhakertben (2 óra)
- 2.2. foglalkozás: Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése (2 óra)
- 2.3. foglalkozás: Gabonaőrlés, lepénysütés a kemencében és gyógyteafőzés (2 óra)

3. modul: Természetismereti kutatómunka a régészeti parkban és a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényén (7 óra)

- 3.1. foglalkozás: Természetismeret óra a gyümölcsös és szőlőskertben, az erdőben és a pataparti réten (2 óra)
- 3.2. foglalkozás: Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése (2 óra)
- 3.3. foglalkozás: Kirándulás a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényére és a kőbányába, az élővilág megfigyelése, ásványgyűjtés (3 óra)

7. Az erdei óvoda/iskola program nevelési céljainak, tartalmi követelményeinek rövid bemutatása:

A Csiki Pihenőkert erdei-iskola programjának célja, hogy településünk és tágabb környezetünk gazdag természeti és kulturális értékeinek felkutatását és bemutatását segítsük. Szeretnénk felhívni a figyelmet őseink természet közeli életmódjának, gazdálkodásának sajátosságaira és értékeire, amelyeket a mai modern ember is hasznosíthat. Foglalkozásaink igyekeznek komplexen egymásra épülni és a történelmi, régészeti, néprajzi, természettudományi szakterületek legújabb információit felhasználva, játékos formában közel hozni a gyermekekhez ezt a korszakot. Kihangsúlyozva a saját életünkhöz kapcsolható szálakat, és a környezetvédelmi szempontokat.

A program részeként eddig elkészült könyveinkkel és munkafüzeteinkkel „természet-, és régiségbúvár” barátainkat nem annyira, olvasásra, mint inkább feladatok elvégzésére és új felfedezések megtételére szeretnénk buzdítani. Az erdei-iskola modulok elméleti foglalkozásai 45 percesek, majd a szünet után mindegyikhez kapcsolódik még egy gyakorlati, vagy terepi foglalkozás, amelyek a témától függően kézműves, ételkészítési, kertművelő, ásatási, drámajáték, műszerhasználati, vagy gyűjtőmunkát tartalmaznak. Az egy, vagy többnapos program során életkori sajátosságaikhoz alkalmazkodva, a szenzitív pedagógia módszereivel igyekszünk elősegíteni a diákok komplex kompetenciafejlesztését. A foglalkozások közötti szünetekben játék és sportolási lehetőségekkel igyekszünk a gyerekek mozgásvágyát is kielégíteni (foci, röplabda, íjászat, játékos sorversenyek, számháború, tájfutóverseny, éjszakai túra és bátorságpróba, fürdés, középkori társasjátékok és játszótér).

8. Az erdei óvoda/iskola program napokra, ezen belül délelőtti/délutáni/esti modulokra, foglalkozásokra lebontott menete. A napszakok tetszés szerint tovább bonthatók:

Napok	Modulok felsorolása, egymásutánisága
1. nap	1. modul: A honfoglalás-kor életének bemutatása (6 óra)
	Érkezés A szobák átvétele, a szállás elfoglalása. A program ismertetése, csapatok kialakítása, balesetvédelem, tűzvédelem, egészségügyi ismeretek, házirend megismerése.
Délelőtt	1. foglalkozás: Élő történelemóra a jurtában (2 óra) 2. foglalkozás: Jelmezes játék, törzsfőnök választás és vérszerződés (1 óra)
	Ebéd
Délután	3. foglalkozás: Kézműves foglalkozás, nemezelés, agyagozás, tarsolykészítés, ékszerkészítés, stb. (2 óra)
	Uzsonna
	4. foglalkozás: Íjászat (1 óra)
	Vacsora
Este	Tábornótűz, sámántánc és „farkasvadászat”
2. nap	2. modul: A honfoglalás-kor gazdálkodásának bemutatása (6 óra)

	Reggeli torna és reggeli
Délelőtt	1. foglalkozás: Természetismeret óra az Árpád-kori gyógynövény és konyhakertben (2 óra) 2. foglalkozás: Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése (2 óra)
	Ebéd
	Sportprogramok, szabad játék, fürdés
Délután	3. foglalkozás: Gabonaőrlés, lepénysütés a kemencében és gyógyteafőzés (2 óra) ez a közösen elkészített uzsonna
	Vacsora
Este	Tábortűz, sámántánc és bátorságpróba
3. nap	3. modul: Természetismereti kutatómunka a régészeti parkban és a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényén (7 óra)
	Reggeli torna és reggeli
Délelőtt	1. foglalkozás: Természetismeret óra a gyümölcsös és szőlőskertben, az erdőben és a patakparti réten (2 óra) 2. foglalkozás: Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése (2 óra)
	Ebéd
Délután	3. foglalkozás: Kirándulás a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényére és a kőbányába, az élővilág megfigyelése, ásványgyűjtés (3 óra)
	Hazautazás

9. A csak a program keretében igénybe vehető modulok címét a táblázatban dőlt betűtípussal jelezze (óvodánál nem kell).

10. A program felépítésének bemutatása, a modulok egymásra épülésének indoklása

A program elemei szervesen egymásra épülnek, igyekeznek a történelmi és természetismereti, elméleti és gyakorlati információkkal minél több irányból bemutatni a honfoglalás kor világát. A természet közeli élet és a mai környezetszennyező életünk összehasonlítása fontos szempont a foglalkozások során. Az előadásokhoz kapcsolódó gyakorlati feladatok és játékok igyekeznek elmélyíteni az ismereteket, komplexen fejlesztve az egyéni és csoportkompetenciákat. A múzeumpedagógus mindvégig rugalmasan kell, hogy kezelje az elsajátítandó anyagot, alkalmazkodva az egyéni igényekhez és a csoporton belüli elvárásokhoz, hangulathoz.

Az előadások logikus sorrendet alkotnak, az ember és lakóhelye megismerése felől haladnak a közeli, majd távolabbi természeti környezet felfedezése felé. Minden foglalkozáson fontosak a bemutatott tárgyak és eszközök, a gyűjtési és vizsgálati módszerek. Az egyszerűbb játékos feladatokról a precízebb kézműves feladatokon át egészen az önálló műszerhasználatig fejlődik a feladatok bonyolultsági sorrendje. Az elhangzott, vagy látott, ill. megtapasztalt információkat végig a munkafüzetben összegzik a gyerekek, egyéni, vagy kiscsoportos formában, így az iskolában később is felhasználhatóak lesznek.

1. MODUL ŰRLAP

1. A modul megnevezése:

A honfoglalás-kor életének bemutatása (6 óra)

2. A modul része-e egy vagy több programnak, ha igen, azok címei:

A CSODASZARVAS NYOMÁBAN

„Régiség és természetbúvár kalandozás a honfoglalás és Árpád-korban - Őseink lakóhelyeit, életmódját, hagyományait és gazdálkodását bemutató interaktív történelem és természetismeret foglalkozás” – Általános iskola 1-4. o.

3. Melyik évszakhhoz kötött? egész évben

4. A modul célcsoportja (korosztály): általános iskola 1-4. osztály

5. A modul kapacitásadatai:

Óraszám: 6 óra

Foglalkozások száma: 4 db.

Előadás jellegű foglalkozások max. létszáma: 30 fő

Irányított terepi bemutatások max létszáma: 15 fő

Interaktív gyakorlati foglalkozásnál: 10 fő

6. A modul céljainak, tartalmi követelményeinek bemutatása:

A modul célja, hogy a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően az iskolai tananyaghoz alkalmazkodva bemutassa a honfoglalás korának életmódját, gazdálkodását, viseletét, harcászatait, kézművességét, lakóhelyeit és természetesen a gazdag mondavilágát is.

Szeretnénk, ha a résztvevők kézzel fogható közelségbe kerülnének az eredeti ásatási helyszínen bemutatott régészeti park épületeivel és berendezési tárgyaival, szemléltető eszközeivel, valamint tematikus növénykertjeivel, az ősi magyar állatfajokkal, a park és a szomszédos rét és patakpart természeti csodáival. Az iskolában és a családban szerzett információkat az interaktív előadások mellett munkafüzettel kiegészített feladatokkal és kézműves, ételkészítési, drámajáték, harcászati foglalkozásokkal egészítjük ki. A csoportosan végzett feladatok, a kutatómunka és az önálló feldolgozás, majd bemutatás egymásnak fontos része a pedagógiai módszertárunknak. A kísérleti régészet legújabb eredményeinek felhasználásával elkészített eszközeink és épületeink folyamatos karbantartásában és fejlesztésében (ház és kemence tapasztás, jurta állítás, stb.), a növények elültetésében és betakarításában, az állatok gondozásában is részt vehetnek a látogató gyerekek egész évben.

7. A modul foglalkozásainak megnevezése és tartalmának részletes leírása:

1. foglalkozás: Élő történelemóra a jurtában (2 óra)

- A gyerekek és a tanárok is beöltöznek honfoglalás-kori ruhákba, süvegekbe majd beülnek a berendezett jurtába, a „nagy családban” elfoglalt rangjuk szerint. Erről egy rövid beszélgetést kezdeményezünk a csoporttal a nagycsaládi-törzsi szervezetről.
- A foglalkozásvezető múzeumpedagógus a konkrét tárgyakat körbeadva bemutatja a csoportnak a honfoglalás-kor viseletét, ékszereit, fegyverzetét, jellegzetes mindennapi használati tárgyait és eszközeit, a jurta berendezését. A miből és hogyan készült? Kik, hogyan és miért használták? stb. – kérdések megválaszolására koncentrálni igyekszik a múzeumpedagógus a gyerekeket bevonni a foglalkozásba.

- Bemutatjuk, hogyan és miből készült a jurta, hogyan kell felállítani, kitérve a nomád élet sajátosságaira. Milyen állatokat és hogyan tartottak, mire hasznosítottak. Most csak fotókon, mert a parkban tartott állatok bemutatása majd később következik.
- A tűzrakóhely és főzőeszközök bemutatása kapcsán szót ejtünk a családon belüli munkamegosztásról, a női és férfi feladatokról, étkezési szokásokról.
- A jurtában lévő szőnyegek bemutatjuk a jellegzetes díszítőmotívumokat, a „hozományládába” bekukucskálva megkeressük a korszakra jellemző dísz tárgyakat, játékokat. Beszélgetünk a korabeli gyerekek életéről, játékaikról és oktatásáról.
- A „Sámán-sarokban” közösen megszagoljuk a gyógynövényeket, megnézzük a gyógyító eszközöket és kipróbáljuk a hangszereket (sámándob, csörgők, szarukürt). Elolvassuk a rovásírással írt verset is, amit hátrahagyott nekünk a sámán. Természetesen ehhez egy falpra vésett abc-t adunk nekik segítségül.
- Az óra végén a csoportból választott sámán vezetésével kivonulunk a jurtából a hangszerek ritmusára és hétszer körbetáncoljuk a tábortüzet és a totemoszlopokat.
- A tanterembe visszatérve a munkafüzetben oldanak meg feladatokat, amelyekkel ellenőrzik és alkalmazzák az eddig tanultakat és tapasztaltakat.

2. foglalkozás: Jelmezes játék, törzsfőnök választás és vérszerződés (1 óra)

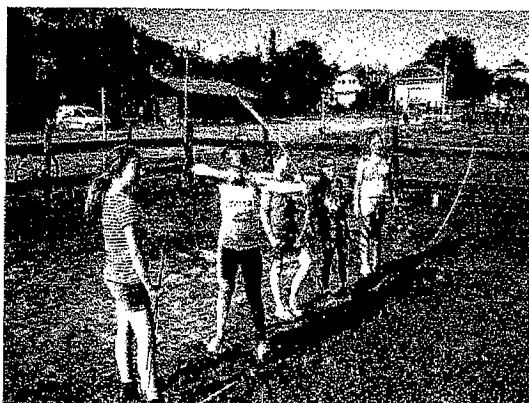
- A jurtákban az előző órán felvett honfoglalás-kori ruhákat újra felvesszük és a korábban megválasztott sámán vezetésével bevonulunk a favárba, ami várszínházként van kialakítva. A csoport tagjai a nézőtéren foglalnak helyet, a múzeumpedagógus és a sámán a színpadon.
- Az áldozati üstben, - ami a színpad közepén van elhelyezve - falapocskákon rovásírással fel vannak írva a törzsfőnökök és törzsek nevei, valamint üres lapok is. A sámán körbeviszi és mindenki húz egyet, így sorsoljuk ki a 7 vezér szerepét játszó gyerekeket. A sorsolásra azért van szükség, mert tapasztalatunk szerint mindig sok az önkéntes jelentkező és így a konfliktus, valamint a lányoknak is szeretnénk esélyt adni.

- A 7 vezér kiáll a színpadra és választ magának feleséget, aki segít neki ünnepi vezéri ruhába öltözni. Ezután harcosokat és asszonyokat is választ mindegyik vezér, így a csoport minden szereplője kap valamilyen szerepet, majd leülnek együtt a törzsükkel.
- Mindegyik törzs kap egy-egy fehér zászlót, amit a saját ízlése szerint kidíszít színes mintákkal és feliratokkal, később mindig a saját zászlajuk alatt vonulnak majd a feladatokhoz.
- A múzeumpedagógus ezután beszélget a csoporttal a magyarság őstörténetéről, a honfoglalás útvonaláról és eseményeiről. Fából készült térképen megmutatja a „Magna Hungariából” a Kárpát-medencébe vezető utat.
- A sámán és a vezérek segítségével megvitatják a szövetség kötésének előnyeit és hátrányait, majd egy díszes kehely és fakardok segítségével eljátszzák az eseményt. A vérszerződés színpadi eljátszása után kis műanyag poharakba Álmos vezér mindenkinek tölt „vért” (málnaszörpöt) és megpecsételik egymással és a tanáraikkal is az osztályon belül a szövetséget.
- A tanterembe visszatérve a munkafüzetben oldanak meg feladatokat, amelyekkel ellenőrzik és alkalmazzák az eddig tanultakat és tapasztaltakat.

3. foglalkozás: Kézműves foglalkozás, a honfoglalás korára jellemző tárgyak készítése. A csoport által választható technikák: nemezelés, agyagozás, tarsolykészítés, ékszerkészítés, szövés-fonás, kosárfonás, hangszerkészítés, fafaragás. Az elkészült tárgyakat kiállítjuk a kézműves műhelyben, hogy értékelhessük különböző szempontok szerint. (2 óra)

4. foglalkozás: Íjászat az íjászpályán, honfoglalás kori íjakkal, a végén egy versennyel a csoport tagjai között, pontokért. (1 óra)

8. A modul terepi foglalkozásaihoz kapcsolódó helyszínek megnevezése és rövid leírása:

Mindegyik helyszín a régészeti park területén található:

1. Jurta falu (6 db nemezborítású, berendezett 6 m átmérőjű jurta)
2. Favár (várszínházként kialakítva, facölöpös várfal, tornyok és vizesárok egy híddal, nézőtér padokkal és színpad)
3. Kézműves műhely (nád tetős faépület, padokkal és asztalokkal, különálló kemencével)
4. Íjászpálya (fakarámmal és földsáncokkal körbekerített íjászpálya, céltáblákkal)

9. A modulok megvalósításához szükséges szakemberek felsorolása szakterületük megnevezésével:

1. Múzeumpedagógus és segítő pedagógus
2. Kézműves oktatók
3. Íjászképzők

TANTERVI TÁBLÁZAT ERDEI ISKOLÁNAK

A modul megnevezése: A honfoglalás-kor életének bemutatása (6 óra)

A foglalkozások megnevezése	A foglalkozások pedagógiai célja	Módszerek, munkaformák	Terep, vizsgálati, szemléltető és bemutató eszközök, oktatási segédanyagok, szakirodalom, egyéb tárgyi eszközök megnevezése	A foglalkozásvezetők megnevezése	Az ellenőrzés, értékelés és visszacsatolás módja modulonként	Óra-szám
1. Élő történelemóra a jurtában	A honfoglalás-kor életmódjának bemutatása	interaktív bemutató és előadás, egyéni, csoportos és frontális munka, kereső és megfigyelő játékok	Honfoglalás kori jurta, ruhák, fegyverek, használati tárgyak, bútorok, hangszerek, rovásírásos szövegek, stb.	Múzeumpedagógus	Párbeszédés ellenőrzés, frontális értékelés, később munkafüzet megoldása	2
2. Jelmezes játék, törzsfőnök választás és vérszerződés	A magyarság őstörténetének bemutatása	előadás, drámajáték, egyéni, csoportos és frontális munka, kooperatív játékok	Honfoglalás kori ruhák, áldozati tiszti és névlapok, zászlók, stb.	Múzeumpedagógus	Párbeszédés ellenőrzés, csoportos munka értékelése pontozással, később munkafüzet megoldása	1
3. Kézműves foglalkozás	A honfoglalás kori kézműves technikák megismertetése	gyakorlati bemutató, egyéni alkotó munka	Kézműves eszközök és alapanyagok (gyapjú, agyag, rézlemez, nemezanyag, gyöngy, stb.)	Kézműves oktató	Az elkészült munkák kiállítása	2
4. Fjászat	A honfoglalás kori harcművészet megismerése	gyakorlati bemutató és egyéni munka, majd csoportos verseny	Íj, nyílveszély és céltábla	Fjászoktató	Csoportos verseny során egyéni eredmények értékelése pontozással	1

2. MODUL ŰRLAP

1. A modul megnevezése:

A honfoglalás-kor gazdálkodásának bemutatása (6 óra)

2. A modul része-e egy vagy több programnak, ha igen, azok címei:

A CSODASZARVAS NYOMÁBAN

„Régiség és természetbúvár kalandozás a honfoglalás és Árpád-korban - Őseink lakóhelyeit, életmódját, hagyományait és gazdálkodását bemutató interaktív történelem és természetismeret foglalkozás” – Általános iskola 1-4. o.

3. Melyik évszakhhoz kötött? egész évben

4. A modul célcsoportja (korosztály): általános iskola 1-4. osztály

5. A modul kapacitásadatai:

Óraszám: 6 óra

Foglalkozások száma: 3 db.

Előadás jellegű foglalkozások max. létszáma: 30 fő

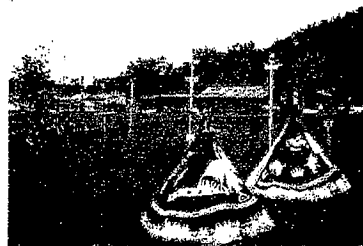
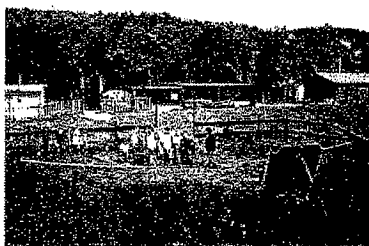
Irányított terepi bemutatások max létszáma: 15 fő

Interaktív gyakorlati foglalkozásnál: 10 fő

6. A modul céljainak, tartalmi követelményeinek bemutatása:

A modul célja, hogy a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően az iskolai tananyaghoz alkalmazkodva bemutassa a honfoglalás korának életmódját, gazdálkodását, viseletét, harcászatát, kézművességét, lakóhelyeit és természetesen a gazdag mondavilágát is.

Szeretnénk, ha a résztvevők kézzel fogható közelségbe kerülnének az eredeti ásatási helyszínen bemutatott régészeti park épületeivel és berendezési tárgyaival, szemléltető eszközeivel, valamint tematikus növénykertjeivel, az ősi magyar állatfajokkal, a park és a szomszédos rét és patakpart természeti csodáival. Az iskolában és a családban szerzett információkat az interaktív előadások mellett munkafüzettel kiegészített feladatokkal és kézműves, ételkészítési, drámajáték, harcászati foglalkozásokkal egészítjük ki. A csoportosan végzett feladatok, a kutatómunka és az önálló feldolgozás, majd bemutatás egymásnak fontos része a pedagógiai módszertárunknak. A kísérleti régészet legújabb eredményeinek felhasználásával elkészített eszközeink és épületeink folyamatos karbantartásában és fejlesztésében (ház és kemence tapasztás, jurta állítás, stb.), a növények elültetésében és betakarításában, az állatok gondozásában is részt vehetnek a látogató gyerekek egész évben.

7. A modul foglalkozásainak megnevezése és tartalmának részletes leírása:

1. foglalkozás: Természetismeret óra az Árpád-kori gyógynövény és konyhakertben (2 óra)

- A gyerekek és a tanárok is beöltöznek honfoglalás-kori ruhákba, süvegekbe és kis kosarakkal, ollókkal és munkafüzetekkel kísétnak az Árpád-kori kertbe.
- A foglalkozásvezető múzeumpedagógus a konkrét tárgyakat körbeadva bemutatja a csoportnak a honfoglalás-kor mezőgazdasági és termény-feldolgozási, tárolási eszközeit (eke, sarló, ásókapa, cséplő, tiloló, gyapjűfésű, gyapjúverő, szita, kosár, hombár, stb.). A miből és hogyan készült? Kik, hogyan és miért használták? stb. – kérdések megválaszolására koncentrálnak így a múzeumpedagógus a gyerekeket bevonni a foglalkozásba. Az eszközök konkrét használatát is bemutatja, miután a gyerekek párosították őket a növényekkel és állatokkal. Most csak fotók használatával, mert a parkban tartott állatok bemutatása majd később következik.
- Mivel a kertben található konyhakerti, gabona és gyógynövények természeti állapota az évszaktól függ, bizonyos időszakokban a kert melletti információs táblák képeire kell hagyatkozni a bemutatás során. A növények jellemzőinek, termésének, felhasználásának megismerése során párbeszédes formában dolgozik együtt a csoport és a pedagógus. Ha termés nem látható, akkor arról képkártyákat kell a gyerekeknek kisebb csoportokban megkeresni és párosítani.
- Bemutatjuk a középkori gyógynövényeket, amelyekből gyűjtenek is a kosárkáikba, hogy később majd teát főzhessenek belőle. A csoport korábban megválasztott sámanjának lesz a feladata a „varázsfőzet” összeállítása, ezért le kell jegyezniük, hogy melyik növény milyen panaszokra gyógyír.
- A múzeumpedagógus ezután kis zsákocskákat vesz elő, amibe megszáritott gyógynövények vannak. Csupán szaglás alapján kell a csoportnak beazonosítani őket.
- Az Árpád-kori veremházban megtekinti a csoport a termények tárolásának és feldolgozásának módszereit és eszközeit. A szövőszék mellett az ősi festőnövényeket, valamint a lent és a kendert. A kemencék mellett a malomköveket, a kenyérsütés eszközeit, a megszáritott gabonanövényeket, a sörfőzés alapanyagait és eszközeit, stb.
- A múzeumpedagógus a séta végén „öko-lábnym” vizsgálatra kéri a csoportot. Hasonlítsák össze a gyerekek, hogy a honfoglalás korában, vagy a 21. században használunk-e nagyobb életteret a természetből az igényeink kielégítéséhez. Milyen és mekkora „nyomokat” hagyunk magunk után? Mivel szennyezték akkor és most a környezetüket? Milyen megújuló erőforrásokat használtak egykor?
- A „kuka-vizit” játék során összehasonlítják a gyerekek a mostani kuka tartalmát és a honfoglalók szemétdombjainak összetételét (sose felejtjük el, hogy ezeket tárták fel a régészek!). Mi az, ami újrahasznosítható és miért fontos ez?
- A tanterembe visszatérve a munkafüzetben oldanak meg feladatokat, amelyekkel ellenőrzik és alkalmazzák az eddig tanultakat és tapasztaltakat.

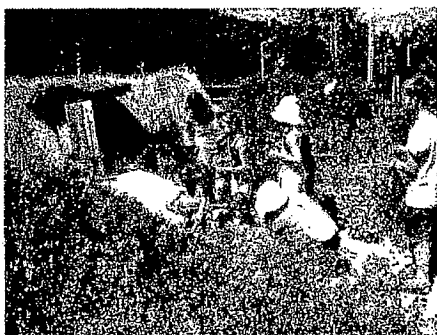
2. foglalkozás: Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése (2 óra)

- Az elméleti óra után a csoportot kisebb 3-5 fős csoportokra osztja a múzeumpedagógus. A csoportok gyűjtőkosarakkal, ollókkal és a munkafüzetekkel kezdik meg az órát, amely az indián faluban kezdődik.
- Az „újvilági” növényeket bemutató kertben megfigyelik a gyerekek azokat a növényeket, amelyeket a középkori Magyarországon még nem ismertek és termesztettek, mert Amerikából származnak.
- Mivel a kertben található konyhakerti, gabona és gyógynövények természeti állapota az évszaktól függ, bizonyos időszakokban a kert melletti információs táblák képeire kell hagyatkoznia a bemutatás során. A növények jellemzőinek, termésének, felhasználásának megismerése során párbeszédes formában dolgozik együtt a csoport és a pedagógus. Ha termés nem látható, akkor arról képkártyákat kell a gyerekeknek kisebb csoportokban megkeresni és párosítani, valamint a munkafüzet feladatait megoldani.
- A csoport tagjai az „újvilági” kertben is gyűjtenek gyógynövényeket a későbbi teaforrásához. Megbeszéli a múzeumpedagógussal, hogy melyik növény mire ad gyógyírt.
- A növénykertek és a környező rét állatvilágának megfigyelése következik ezután, nagyítók és gyűjtőhálók segítségével. Természetesen a megfigyelés és meghatározás után elengedjük az állatokat. A múzeumpedagógus bemutatja a csoportnak a határozók használatát. A munkafüzetben feladatokat oldanak meg a gyerekek, pl. le is rajzolják a gyűjtött állatokat.
- A már ismert áldozati üstöt a sáman újra körbeviszi a gyerekeknek, akik egy növény nevét húzzák most ki belőle, szintén rovásírásos felirattal. Miután megfejtették, meg kell a növényt keresniük a kertben és egy „herbárium lapot” kell róla készíteniük. Természetesen a múzeumpedagógus elmagyarázza, hogy milyennek kell lennie és mintákat is mutat nekik hozzá. A feliratok elkészítéséhez növényhatározókat is ad nekik újra.
- A begyűjtött növényi részeket a tanteremben mikroszkópon is megvizsgálják a gyerekek és megfigyeléseiket rögzítik a munkafüzetben.
- A nap legnépszerűbb programjaként a parkban tartott háziállatok megfigyelése és etetése következik a program végén (juhok, kecskék, háziszárnyasok, nyulak, kutya, macska, hörcsög).

3. foglalkozás: Gabonaőrlés, lepénysütés a kemencében és gyógyteaforrás (2 óra)

- A csoport a kemencék mellett malomkövekkel megőrli a gabonát, amelynek fajtáit előbb összehasonlítják a múzeumpedagógus segítségével (búza, árpa, rozs, zab, ősi pelyvás búza az alakor).
- Fateknőben megdagasztják a tésztát, amit kinyújtás után megsütnek a kemencében. Tejfölt, vagy lekvárt raknak rá.
- A korábban leszedett gyógynövényeket megmossák, majd újra megbeszéli, hogy melyik mire gyógyír. A sáman összeállítja a „varázsfőzet” receptjét. Honfoglalás kori fazekakban leforrázzák a gyógynövényeket, majd a teát mézzel ízesítik és megisszák a lepény mellé.

8. A modul terepi foglalkozásaihoz kapcsolódó helyszínek megnevezése és rövid leírása:

Mindegyik helyszín a régészeti park területén található:

1. Tematikus növénykertek (Árpád-kori és „újvilági” kert)
2. Tanterem (műszerekkel és multimédiás eszközökkel felszerelt faépület)
3. Kemencék és konyha (hagyományos kemence és nádtetős konyhaépület)

9. A modulok megvalósításához szükséges szakemberek felsorolása szakterületük megnevezésével:

1. Múzeumpedagógus és segítő pedagógus
2. Kézműves oktatók
3. Kemencefűtő

TANTERVI TÁBLÁZAT ERDEI ISKOLÁNAK

A modul megnevezése: A honfoglalás-kor gazdálkodásának bemutatása (6 óra)

A foglalkozások megnevezése	A foglalkozások pedagógiai célja	Módszerek, munkaformák	Terep, vizsgálati, szemléltető és bemutató eszközök, oktatási segédanyagok, szakirodalom, egyéb tárgyi eszközök megnevezése	A foglalkozásvezetők megnevezése	Az ellenőrzés, értékelés és visszacsatolás módja	Óra-szám
1. Természetismereti óra az Árpád-kori gyógynövény és konyhakertben	A honfoglalás-kor gazdálkodásának bemutatása, a termesztett növények és feldolgozásuk bemutatása	interaktív bemutató és előadás, egyéni, csoportos és frontális munka, kereső és megfigyelő játékok	Honfoglalás kori mezőgazdasági és tároló eszközök, megszártított növények, képek, gyűjtőeszközök, munkafüzet	Múzeumpedagógus	Párbeszéd, ellenőrzés, frontális értékelés, később munkafüzet megoldása	2
2. Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése	Az Árpád-kori kert és az „állatvilág” növényeket bemutató kert összehasonlítása, az állatvilág és a háziállatok megfigyelése	előadás, egyéni, csoportos és frontális munka, kooperatív játékok	Munkafüzet, határozók, gyűjtőeszközök, nagyító, mikroszkóp, herbárium lapok, rovásírásos tábláskák az állati és növényi világban, képek	Múzeumpedagógus	Párbeszéd, ellenőrzés, csoportos és egyéni munka értékelése, később munkafüzet megoldása	2
3. Gabonafajlás, lepényszártás a kemencében és gyógyteafőzés	A gabonafajlás és gyógynövények, valamint a kemencében való főzés megismertetése	gyakorlati bemutató, egyéni alkotó munka	Megszártított gabonafélék, képek, malomkövek, fátéknők és cserépfazekak	Kézműves oktató	Az elkészült munkák elfogasztása	2

3. MODUL ŰRLAP

1. A modul megnevezése:

Természetismereti kutatómunka a régészeti parkban és a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényén (7 óra)

2. A modul része-e egy vagy több programnak, ha igen, azok címei:

A CSODASZARVAS NYOMÁBAN

„Régiség és természetbúvár kalandozás a honfoglalás és Árpád-korban - Őseink lakóhelyeit, életmódját, hagyományait és gazdálkodását bemutató interaktív történelem és természetismeret foglalkozás” – Általános iskola 1-4. o.

3. Melyik évszakhhoz kötött? egész évben

4. A modul célcsoportja (korosztály): általános iskola 1-4. osztály

5. A modul kapacitásadatai:

Óraszám: 7 óra

Foglalkozások száma: 3 db.

Előadás jellegű foglalkozások max. létszáma: 30 fő

Irányított terepi bemutatások max létszáma: 15 fő

Interaktív gyakorlati foglalkozásnál: 10 fő

6. A modul céljainak, tartalmi követelményeinek bemutatása:

A modul célja, hogy a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően az iskolai tananyaghoz alkalmazkodva bemutassa a honfoglalás korának életmódját, gazdálkodását, viseletét, harcászataát, kézművességét, lakóhelyeit és természetesen a gazdag mondavilágát is.

Szeretnénk, ha a résztvevők kézzel fogható közelségbe kerülnének az eredeti ásatási helyszínen bemutatott régészeti park épületeivel és berendezési tárgyaival, szemléltető eszközeivel, valamint tematikus növénykertjeivel, az ősi magyar állatfajokkal, a park és a szomszédos rét és patakpart természeti csodáival.

A régészeti parkból 30 perces sétára található a Törökugrató, amely jellegzetes dolomitsziklájával Budaörs jelképévé vált. A sziklagyep és a karsztbokor-erdő jellegzetes és védett élővilágával, valamint a felhagyott kőfejtő szép kalcit kristályaival érdemes a gyerekeket megismertetni. A „Naprózsa” névre keresztelt tanösvény adja a kirándulás tematikáját. Az erdei tornapálya pedig a felgyülemlett energiák levezetésére kiválóan alkalmas.

Az iskolában és a családban szerzett információkat az interaktív előadások mellett munkafüzettel kiegészített feladatokkal és kézműves, ételkészítési, drámajáték, harcászati foglalkozásokkal egészítjük ki. A csoportosan végzett feladatok, a kutatómunka és az önálló feldolgozás, majd bemutatás egymásnak fontos része a pedagógiai módszertárunknak. A kísérleti régészet legújabb eredményeinek felhasználásával elkészített eszközeink és épületeink folyamatos karbantartásában és fejlesztésében (ház és kemence tapasztás, jurta állítás, stb.), a növények elültetésében és betakarításában, az állatok gondozásában is részt vehetnek a látogató gyerekek egész évben.

7. A modul foglalkozásainak megnevezése és tartalmának részletes leírása:

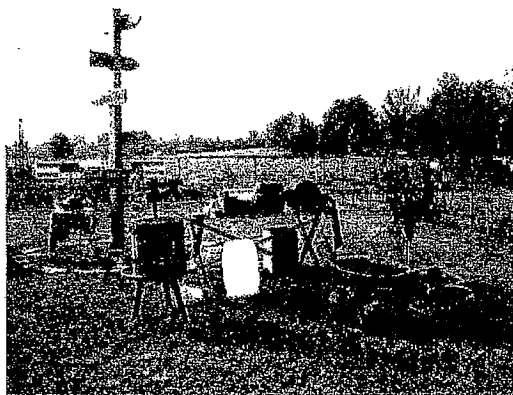
1. foglalkozás: Természetismeret óra a gyümölcsös és szőlőskertben, az erdőben és a patakparti réten (2 óra)

- A gyerekek és a tanárok is beöltöznak honfoglalás-kori ruhákba, süvegekbe és kis kosarakkal, ollókkal és munkafüzetekkel kísétnak az Árpád-kori gyümölcsös kertbe.
- A foglalkozásvezető múzeumpedagógus a konkrét tárgyakat körbeadva bemutatja a csoportnak a honfoglalás-kor jellegzetes gyümölcsstermeléshez, gyűjtéshez, tároláshoz használt eszközöket (szőlőmetszőkés, oltókés, szőlőprés, hordó, gyűjtőbot, szárítókosarak, lekváros bödön, fonott méhkas, stb.). A miből és hogyan készült? Kik, hogyan és miért használták? stb. – kérdések megválaszolására koncentrálnak igyekeznek a múzeumpedagógus a gyerekeket bevonni a foglalkozásba. Az eszközök konkrét használatát is bemutatja, miután a gyerekek párosították őket a növényekkel és állatokkal.
- Beszélgetnek a fák kórokozóiról is, fotók bemutatásával, valamint a középkori növényvédelemről, a felhasznált anyagokról és ezek környezetbarát mivoltáról, a mai biogazdálkodásról.
- Mivel a kertben található gyümölcsfák és szőlők természeti állapota az évszaktól függ, bizonyos időszakokban a kert melletti információs táblák képeire kell hagyatkozni a bemutatás során. A növények jellemzőinek, termésének, felhasználásának megismerése során párbeszédes formában dolgozik együtt a csoport és a pedagógus. Ha termés nem látható, akkor arról képkártyákat kell a gyerekeknek kisebb csoportokban megkeresni és párosítani.
- Az előző évi termésből készült lekvárokat, aszalt gyümölcsöket, mustot és mézet is megkóstolják. Közben beszélgetnek a készítésük módjáról, a receptekről és a gyerekek saját családi élményeiről: Ki készített már ilyen finomságot otthon?
- A tanterembe visszatérve a munkafüzetben oldanak meg feladatokat, amelyekkel ellenőrzik és alkalmazzák az eddig tanultakat és tapasztaltakat
- A csoport ezután kísétnak a régészeti park mögötti rétre, amit a Budakeszi-árokban folyó patakocskára szel ketté. A vízállástól függően átkelnek rajta és megfigyelik a rét és a patakpart élővilágát. A múzeumpedagógus színes kártyákon ad körbe növény és állatfotókat, amelyeket a gyerekeknek egyénileg meg kell keresniük, majd a munkafüzetükbe lerajzolják őket.
- Az általában előforduló madarakról, kisebb emlősökről, hüllőkről, halakról képeket mutat a pedagógus és beszélgetnek a rét táplálékláncáról, életközösségéről. Majd kirakójátékokat oldanak meg.
- Sajnos a réten és a patakban a környezetszennyezésre utaló nyomokat is találunk mindig a csoportok, ezekről kezdeményez beszélgetést a múzeumpedagógus, majd egy zsákba összegyűjtik a szemetet közösen és a szelektív hulladékgyűjtőbe rakják.
- Visszafelé sétálva a lombhullató és örökzöld fákat és cserjéket is megfigyelik a gyerekek, a pedagógus a terméseket ábrázoló fotókat ad körbe, hogy megkereshessék, hogy melyik növényhez tartoznak. Kérdéseket tesz fel azokról az állatfajokról, amelyek ezeket fogyasztják, majd a munkafüzetben oldanak meg ellenőrző feladatokat.

2. foglalkozás: Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése (2 óra)

- Az elméleti óra után a csoportot kisebb 3-5 fős csoportokra osztja a múzeumpedagógus. A csoportok gyűjtőkosarakkal, ollókkal és a munkafüzetekkel kezdik meg az órát, amely a szőlőskertben kezdődik.
- A szőlőskertben Budaörs összes testvérvárosából (Bretzfeld-Németország, Magyaránizsa-Szerbia, Kisújfalu-Szlovákia, Pula-Horvátország, Pyrgos-Görögország) származó szőlőtőkék nőnek egy Uniók összefogás jegyében. Az eltérő természeti adottságú területekről származó fajtákon jól megfigyelhetőek a faj specifikus tulajdonságok. Egy irányjelző faoszlop is áll a kert közepén, ami mutatja, hogy melyik város merre és hány kilométerre található.
- A múzeumpedagógus felhívja a figyelmet ezekre a biológiai jellemzőkre, majd a gyerekek kis csoportjainak meg kell keresniük az országok zászlóinak képét egy kosárban lévő sok zászló közül. Ezután minden országból legalább 5 város nevét fel kell sorolniuk a csapatoknak.
- A gyümölcsös kertbe átsétálva a munkafüzetből játékos feladatokat oldanak meg, majd növényhatározók segítségével megkeresik a fák latin nevét. A pedagógus megmutatja a határozók használatát.
- A gyerekek kis csoportjai egy-egy fát kiválasztanak maguknak és kéreglenyomatot készítenek, majd mellérajzolják a fák levelét és termését.
- A későbbi mikroszkópos vizsgálathoz növényi részeket gyűjtenek.
- A patakpartra kisétálva, most már a gyűjtőfelszerelésüket (nagyítók, hálók, merítő edények, stb.) is magukkal viszik. A réten és a patakparton a növény és az állatvilág gazdagságát igyekezünk nekik bemutatni. Természetesen a megfigyelés és meghatározás után elengedjük az állatokat. A múzeumpedagógus bemutatja a csoportnak a határozók használatát. A munkafüzetben feladatokat oldanak meg a gyerekek, pl. le is rajzolják a gyűjtött állatokat.
- A begyűjtött növényi részeket és a patakból vett vízmintát a tanteremben mikroszkópon is megvizsgálják a gyerekek és megfigyeléseiket rögzítik a munkafüzetben.

3. foglalkozás: Kirándulás a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényére és a kőbányába, az élővilág megfigyelése, ásványgyűjtés (3 óra)

- A régészeti parkból 30 perces sétára található a Törökugrató, amely jellegzetes dolomitsziklájával Budaörs jelképévé vált. A sziklagyep és a karsztbokor-erdő jellegzetes és védett élővilágával, valamint a felhagyott kőfejtő szép kalcit kristályaival érdemes a gyerekeket megismertetni. A „Naprózsa” névre keresztelt tanösvény adja a kirándulás tematikáját. Az erdei tornapálya pedig a felgyülemlett energiák levezetésére kiválóan alkalmas.

- A Törökugrató lábánál lévő akácerdőben kezdődik az erdei tornapálya, amelynek teljesítése mellett a növényzetet is megfigyeljük a gyerekekkel közösen. Beszélgetünk az akác származásáról, jellemzőiről, hasznosíthatóságáról, az erdei mesterségekről.
- Egy kedves izgalmas játék is köthető a témához a fák árnyékában ülve. A korábban már kialakított csoportoknak egy-egy képkártyát kell húzniuk, amelyeken erdei mesterségek és állatok vannak. A csoportoknak el kell mutogatniuk egymásnak, hogy mi látható a képen anélkül, hogy megszólalnának. Aki kitalálja, az jutalmat kap (pl. egy-egy szem mogoró, dió).
- A sziklacsúcs felé sétálva az évszaknak megfelelő természeti állapotú lágyszárú növényeket és bokrokat is megfigyeljük, a munkafüzetben lévő képek segítségével pedig meghatározunk egyet-egyet. Le semmit sem szedünk, mert védett a terület! Igyekszünk a madárhangokra és a rovarvilágra is figyelni. A pannon gyík és a haragos sikló a két legritkább védett állat a területen.
- A séta közben a környezetszennyezés látható nyomaira is felhívjuk a figyelmet. Összeszedjük nejlonzacskóba és elvisszük a legközelebbi szemétkukába.
- Felérve a „Naprózsa” tanösvényre elolvassuk a feliratokat, megbeszéljük a fontos információkat, valamint megoldjuk a feladatokat és játszunk az interaktív játékokkal.
- Miután bejártuk a Törökugrató szikláját és elbeszélgettünk a név eredetéről, egy térképet rajzolunk a munkafüzetünkbe, iránytű segítségével. A múzeumpedagógus elmagyarázza a térképkészítés alapismereteit és kiosztja az iránytűket a gyerekeknek.
- Az iránytű használatának elmélyítésére egy korábban elkészített „kincses térképet” adunk a csapatoknak, amin ha helyesen eligazodnak, akkor különböző útvonalakon, de ugyanoda érnek el (égtájak, lépésszámok és tereptárgyak vannak feltüntetve rajta). A győztesek jutalma újra mogoró és dió.
- A szikláról lesétálva a 19. században felhagyott kőbányába megyünk, ahol jól megfigyelhető az erózió és az újraerdősödés folyamata. A múzeumpedagógus bemutatja a kőzetet (dolomit), kialakulását, a karsztjelenségeket, a hasznosíthatóságát és a bányászat környezetkárosító hatásait.
- A gyerekekkel ezután állati és növényi maradványokat, lenyomatokat keresnek a sziklafalban, amelyhez kényelmesen és biztonságosan fel lehet sétálni. Előtte fotókon természetesen megmutatja a múzeumpedagógus, hogy mit lehet találni.
- A kirándulás végén a napfényben gyönyörűen csillogó kalcitkristályokat kereshetnek a gyerekek, amelyekből ékszereket is lehet később készíteni. Nagyítókkal megfigyelik a kristályok szerkezetét és szennyeződéseit.
- A táborba visszasétálva a tanteremben feladatokat oldanak meg a munkafüzetben és mikroszkóp alatt is megfigyelik a gyűjtött ásványokat.

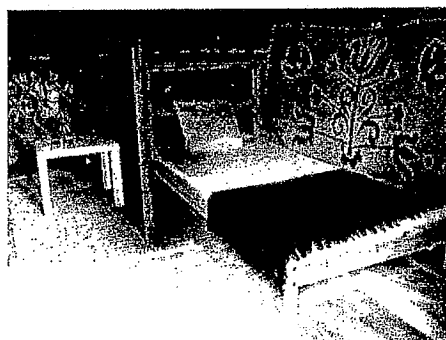
8. A modul terepi foglalkozásaihoz kapcsolódó helyszínek megnevezése és rövid leírása:

Mindegyik helyszín a régészeti park területén található:

1. Tematikus növénykertek (gyümölcsös és szőlőskert)
2. Rét és patakpart a régészeti park mögött
3. Tanterem (műszerekkel és multimédiás eszközökkel felszerelt faépület)
4. Törökugrató (Naprózsa tanösvény és erdei tornapálya, kőbánya)

9. A modulok megvalósításához szükséges szakemberek felsorolása szakterületük megnevezésével:

1. Múzeumpedagógus és segítő pedagógus

TANTERVI TÁBLÁZAT ERDEI ISKOLÁNAK

A modul megnevezése: Természetismereti kutatómunka a régészeti parkban és a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényén (7 óra)

A foglalkozások megnevezése	A foglalkozások pedagógiai célja	Módszerek, munkaformák	Terep, vizsgálati, szemléltető és bemutató eszközök, oktatási segédanyagok, szakirodalom, egyéb tárgyi eszközök megnevezése	A foglalkozásvezetőlt megnevezése	Az ellenőrzés, értékelés és visszacsatolás módja modulonként	Óra-szám
1. Természetismeret óra a gyümölcsös és szőlőskertben, az erdőben és a patakparti réten	A honfoglalás-kor gazdálkodásának bemutatása, a termesztett növények és feldolgozásuk bemutatása	interaktív bemutató és előadás, egyéni, csoportos és frontális munka, kereső és megfigyelő játékok	Honfoglalás kori mezőgazdasági és tároló eszközök, megszártott növények, lekvárok, képek, gyűjtőeszközök, munkafüzet	Múzeumpedagógus	Párbeszéd ellenőrzés, frontális értékelés, később munkafüzet megoldása	2
2. Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése	A növény és állatfajok megismerése, gyűjtési és határozási ismeretek elsajátítása	előadás, egyéni, csoportos és frontális munka, kooperatív játékok	Munkafüzet, határozók, gyűjtőeszközök, nagyító, mikroszkóp, kéreglenyomatok, herbárium lapok, képek, zászlócskák	Múzeumpedagógus	Párbeszéd ellenőrzés, csoportos és egyéni munka értékelése, később munkafüzet megoldása	2
3. Kirándulás a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényére és a kőbányába, az élővilág megfigyelése, ásványgyűjtés	A karszjelenségek, növény és állatfajok megismerése, térkép és iránytűismeret	előadás, egyéni, csoportos és frontális munka, kooperatív játékok	Munkafüzet, nagyítók, iránytűk, mikroszkóp; gyűjtőeszközök az ásványoknak, képek, kincses térkép	Múzeumpedagógus	Párbeszéd ellenőrzés, csoportos és egyéni munka értékelése, később munkafüzet megoldása	3

2. PROGRAM ŰRLAP

1.A program megnevezése:

SÓLYOM SZÁRNYÁN

Régiség és természetbúvár kalandozás a honfoglalás és Árpád-korban - Őseink lakóhelyeit, életmódját, hagyományait és gazdálkodását bemutató interaktív történelem és természetismeret foglalkozás – Általános iskola 5-8. o.

2. Melyik évszakhoz kötött: egész évben

3. Mely korosztálynak szól: általános iskola 5-8. osztály

4. A program helyszíne: Budaörs

5. A program helyszínének rövid bemutatása:

*Csiki Pihenőkert, Árpád-kori régészeti park, erdei iskola és nyári tábor
(2040 Budaörs, Virág u. 6.) www.csikipihenokert.hu*

Az okleveles adatokból jól ismert középkori Csik falu maradványainak beazonosítására 2002-ben, a Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságának megbízásából, dr. Mester Edit régész vezetésével folytak kutatások, az Önkormányzat tulajdonában lévő, korábban Nyugdíjas-kertnek nevezett területen. A feltárás során az Árpád-kori település egy részlete került elő: egy félig földbe mélyített veremház, árkok, kemence és számos gödör, amelyekből XIII-XIV. századi kerámia és csontleletek kerültek elő.

A régészeti feltárásokhoz kapcsolódóan 2003-ban az Önkormányzat támogatásával a Régiségbúvár Egyesület a területen felépítette az Árpád-kori régészeti parkot, amelyben az ásatási megfigyelések alapján rekonstruált egykori település részlete tekinthető meg. Az erdei iskola program és a nyári táborok élvezetesebbé tétele érdekében számos egyéb látványosság is épült az elmúlt években: indiánfalu, favár, játszótér, fazekasműhely, kenyérsütő kemence, füves és homokos sportpályák, íjászpálya, fürdőmedence és halastó.

Csik falu kora Árpád-kori településként, hajdan egyike volt a Buda környéki szőlőtermelő falvaknak, a Budakeszi-árok (Csiki-patak) két partján terült el, közvetlenül a ma Törökugratóként ismert sziklás hegy lábánál. A falu lakói szőlőtermelés mellett gabonatermesztéssel és állattenyésztéssel foglalkoztak. Életüket alapvetően befolyásolta, hogy keresztülhaladt a településen a Mészárosok útja, amely a középkori Magyarország egyik fontos kereskedelmi útvonala volt. A török korban elnéptelenedett falu helyén a XVIII. században a Zichy-család majorságát alakították ki, a gazdasági épületek szintén a patak és az út mentén épültek fel. A település nevét őrző „Csiki-csárda” egészen 1945-ig szolgálta az utazók kényelmét a Bécsbe vezető út mentén.

A régészeti kutatások eredményeire támaszkodó, eredeti technikával és anyagokból készült komplex élettér rekonstrukció szervesen kapcsolódik a Városi Régészeti Kiállítás „Élő Múzeum” programjához. Egész évben kulturális, kézműves és hagyományőrző rendezvényekkel, valamint élő történelemórákkal várják a látogatókat. A terület egy botanikus kertre hasonlít, szinte nincs két egyforma növény, gyönyörű nagy lombos fák, örökzöldek és cserjék teszik kellemessé a pihenést. Az élő természet folyamatainak, fejlődésének megismertetése, komplex ökológiai szemlélet kialakítása, és a természetvédelem fontosságának hangsúlyozása a célja az itt megvalósuló erdei iskola programoknak, amelyhez egy tankönyv is készült. Egész nyáron heti turnusokban váltva különböző napközis kalandtáborokban vehetnek részt a gyermekek: régésztábor, kézműves tábor, honfoglaló nomád tábor, és indiántábor, amelyek során személyesen is megtapasztalhatják a régmúlt korok életét. A jelmezes játékok és kézműves foglalkozások mellett sok-sok sportolásra, fürdésre is lehetőségük van a kalandvagyó vakációzó gyermekeknek.

A Csiki Pihenőkertben az Árpád-kori veremház és kemencék mellett látható a középkori kolostorkertek mintájára készült kis bemutatókert, ahol a korabeli Európában honos és termesztett növények kerülnek bemutatásra. A kolostorkertekben, ahogy ezt Lippay János Posoni kert (1664) című könyvéből rekonstruálhatjuk: a veteményeskertet mindig illatos lombú, aromás élő fűszercserjék keretezték, például zsálya, kakukkfű, csombor, menta, citromfű, ruta, izzóp, levendula, spikinárd, fehér üröm, cipruska. Egyrészt így mindig kéznél voltak a főzésnél, tartósításnál, másrészt ezekből gyógyításra is használtak, ez volt a házi patika. A növények illóolajfelhője a zöldségfélék károsítóit is megtévesztette, nem találták meg olyan könnyen a gazdanövényt. A konyhakerti növények mellett található a honfoglaló magyarok ősi gabona és kásanövényei, pl. a tönkölybúza, az árpa, és a köles, amit rövid tenyészideje miatt a vándorlások során is meg tudtak termelni. A fehérje gazdag hüvelyes növények: a csicseri borsó, a lencse, a szegletes lednek, és a lóbab, amelyek gazdagították a gabonából készült lepények mellett ősünk étrendjét. A zöldségfélék közül azok kerültek ide, amelyek már Amerika felfedezése előtt is honosak voltak a Kárpát-medencében, pl. saláta, hagyma, sóska, káposztafélék, sárga- és fehérrépa, cékla, zeller, stb.

Az indiánsátrak mellett, a totemoszlop tövében, egy másik veteményeskertben csupa olyan növény szerepel, amit a felfedezők az „Újvilágból” hoztak a kontinensünkre. Ma már el sem tudnánk képzelni az ételeinket a burgonya, a kukorica, a tök, a bab, a napraforgó, a paradicsom, vagy a paprika nélkül.

6. A program kapacitásadatai:

Óraszám: 33 óra

A program a moduljainak a száma: 3 db.

Modulok felsorolása, a modulok foglalkozásainak számával:

1. modul: A honfoglalás-kor életének bemutatása (12 óra)

- 1.1. foglalkozás: Élő történelemóra a jurtában (2 óra)
- 1.2. foglalkozás: Jurta állítás és makett készítés (2 óra)
- 1.3. foglalkozás: Íjászat (1 óra)
- 1.4. foglalkozás: Törzsfőnök választás és drámajáték (2 óra)
- 1.5. foglalkozás: Kézműves foglalkozás, nemezelés, agyagozás, tarsolykészítés, ékszerkészítés, stb. (2 óra)
- 1.6. foglalkozás: Baranta (1 óra)
- 1.7. foglalkozás: Legyél Te is régész, ásatási gyakorlat (2 óra)

2. modul: A honfoglalás-kor gazdálkodásának bemutatása (11 óra)

- 2.1. foglalkozás: Természetismeret óra az Árpád-kori gyógynövény és konyhakertben (2 óra)
- 2.2. foglalkozás: Kertművelési gyakorlat és fa örökbefogadás (1 óra)
- 2.3. foglalkozás: Kézműves foglalkozás, növényszövés, illatos zacskó készítése, gyékényfonás, magmozaik, termésbáb készítése, papírmerítés, stb. (2 óra)
- 2.4. foglalkozás: Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése (2 óra)
- 2.5. foglalkozás: Gabonaórlás, lepénysütés a kemencében és gyógyteaafőzés (2 óra)
- 2.6. foglalkozás: Solymszat és kisállat bemutató (2 óra)

3. modul: Természetismereti kutatómunka a régészeti parkban és a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényén (10 óra)

- 3.1. foglalkozás: Természetismeret óra a gyümölcsös és szőlőskertben, az erdőben és a pataparti réten (2 óra)
- 3.2. foglalkozás: Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése (2 óra)
- 3.3. foglalkozás: Kirándulás a Káptalan Élőkertbe (1 óra)
- 3.4. foglalkozás: Kirándulás a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényére és a kőbányába, az élővilág megfigyelése, ásványgyűjtés (3 óra)
- 3.5. foglalkozás: Kézműves foglalkozás, ásvány amulett készítés, kőpattintás, fafaragás, csontcsiszolás, kavicsszobrászat, stb. (2 óra)

7. Az erdei óvoda/iskola program nevelési céljainak, tartalmi követelményinek rövid bemutatása:

A Csiki Pihenőkert erdei-iskola programjának célja, hogy településünk és tágabb környezetünk gazdag természeti és kulturális értékeinek felkutatását és bemutatását segítsük. Szeretnénk felhívni a figyelmet őseink természet közeli életmódjának, gazdálkodásának sajátosságaira és értékeire, amelyeket a mai modern ember is hasznosíthat. Foglalkozásaink igyekeznek komplexen egymásra épülni és a történelmi, régészeti, néprajzi, természettudományi szakterületek legújabb információit felhasználva, játékos formában közel hozni a gyermekekhez ezt a korszakot. Kihangsúlyozva a saját életünkhöz kapcsolható szálakat, és a környezetvédelmi szempontokat.

A program részeként eddig elkészült könyveinkkel és munkafüzetekkel „természet-, és régiségbúvár” barátainkat nem annyira, olvasásra, mint inkább feladatok elvégzésére és új felfedezések megtételére szeretnénk buzdítani. Az erdei-iskola modulok elméleti foglalkozásai 45

percesek, majd a szünet után mindegyikhez kapcsolódik még egy gyakorlati, vagy terepi foglalkozás, amelyek a témától függően kézműves, ételkészítési, kertművelő, ásatási, drámajáték, műszerhasználati, vagy gyűjtőmunkát tartalmaznak. Az egy, vagy többnapos program során életkori sajátosságaikhoz alkalmazkodva, a szenzitív pedagógia módszereivel igyekszünk elősegíteni a diákok komplex kompetenciafejlesztését. A foglalkozások közötti szünetekben játék és sportolási lehetőségekkel igyekszünk a gyerekek mozgásvágyát is kielégíteni (foci, röplabda, íjászat, játékos sorversenyek, számháború, tájfutóverseny, éjszakai túra és bátorságpróba, fürdés, középkori társasjátékok és játszótér).

8. Az erdei óvoda/iskola program napokra, ezen belül délelőtti/délutáni/esti modulokra, foglalkozásokra lebontott menete

Napok	Modulok felsorolása, egymásutániséga
1. nap	1. modul: A honfoglalás-kor életének bemutatása (12 óra)
	Érkezés A szobák átvétele, a szállás elfoglalása. A program ismertetése, csapatok kialakítása, balesetvédelem, tűzvédelem, egészségügyi ismeretek, házirend megismerése.
Délelőtt	5. foglalkozás: Élő történelemóra a jurtában (2 óra) 6. Jurtá állítás és makett készítés (2óra)
	Ebéd
Délután	7. foglalkozás: Íjászat (1 óra)
	Uzsonna
	8. foglalkozás: Törzsfőnök választás és drámajáték (2 óra)
	Vacsora
Este	Este tábortűz, sámántánc és „farkasvadászat”
2. nap	
	Reggeli torna és reggeli
Délelőtt	4. foglalkozás: Kézműves foglalkozás, nemezelés, agyagozás, tarsolykészítés, ékszerkészítés, stb. (2 óra) 5. foglalkozás: Baranta (1 óra)
	Ebéd
Délután	6. foglalkozás: Legyél Te is régész, ásatási gyakorlat (2 óra)
	Uzsonna
	Sportolás, szabad játék, fürdés a medencében
	Vacsora
Este	Este tábortűz, sámántánc és bátorságpróba
3. nap	2. modul: A honfoglalás-kor gazdálkodásának bemutatása (11 óra)
	Reggeli torna és reggeli
Délelőtt	1. foglalkozás: Természetismeret óra az Árpád-kori gyógynövény és konyhakertben (2 óra) 2. foglalkozás: Kertművelési gyakorlat és fa örökbefogadás (1 óra)
	Ebéd
Délután	3. foglalkozás: Kézműves foglalkozás, növényiszövés, illatos zacskó készítése, gyékényfonás, magmozaik, termésbáb készítése, papírmerítés, stb. (2 óra) 4. foglalkozás: Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése (2 óra)
	Uzsonna
	5. foglalkozás: Gabonaőrlés, lepénysütés a kemencében és gyógyteaafőzés (2 óra) Ez a vacsora, amit így közösen készítünk el.

Este	Este tábortűz és csillagmegfigyelés
4. nap	3. modul: Természetismereti kutatómunka a régészeti parkban és a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényén (10 óra)
	Reggeli torna és reggeli
Délelőtt	6. foglalkozás: Solymászat és kisállat bemutató (2 óra) 1. foglalkozás: Természetismeret óra a gyümölcsös és szőlőskertben, az erdőben és a patakparti réten (2 óra)
	Ebéd
Délután	2. foglalkozás: Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése (2 óra)
	Uzsonna
	3. foglalkozás: Kirándulás a Káptalan Évelőkertbe (1 óra)
	Sportolás, szabad játék és fürdés a medencében
Este	Este bográcsban főzőverseny vacsorára
5. nap	
	Reggeli torna és reggeli
Délelőtt	4. foglalkozás: Kirándulás a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényére és a kőbányába, az élővilág megfigyelése, ásványgyűjtés (3 óra)
	Ebéd
Délután	5. foglalkozás: Kézműves foglalkozás, ásvány amulett készítés, kőpattintás, fadaragás, csontcsiszolás, kavicsszobrászat, stb. (2 óra)
Este	Hazautazás

9. A csak a program keretében igénybe vehető modulok címét a táblázatban *dőlt* betűtípussal jelezze (óvodánál nem kell).

10. A program felépítésének bemutatása, a modulok egymásra épülésének indoklása

A program elemei szervesen egymásra épülnek, igyekeznek a történelmi és természetismereti, elméleti és gyakorlati információkkal minél több irányból bemutatni a honfoglalás kor világát. A természet közeli élet és a mai környezetszennyező életünk összehasonlítása fontos szempont a foglalkozások során. Az előadásokhoz kapcsolódó gyakorlati feladatok és játékok igyekeznek elmélyíteni az ismereteket, komplexen fejlesztve az egyéni és csoportkompetenciákat. A múzeumpedagógus mindvégig rugalmasan kell, hogy kezelje az elsajátítandó anyagot, alkalmazkodva az egyéni igényekhez és a csoporton belüli elvárásokhoz, hangulathoz.

Az előadások logikus sorrendet alkotnak, az ember és lakóhelye megismerése felől haladnak a közeli, majd távolabbi természeti környezet felfedezése felé. Minden foglalkozáson fontosak a bemutatott tárgyak és eszközök, a gyűjtési és vizsgálati módszerek. Az egyszerűbb játékos feladatokról a precízebb kézműves feladatokon át egészen az önálló műszerhasználatig fejlődik a feladatok bonyolultsági sorrendje. Az elhangzott, vagy látott, ill. megtapasztalt információkat végig a munkafüzetben összegzik a gyerekek, egyéni, vagy kiscsoportos formában, így az iskolában később is felhasználhatóak lesznek.

1. MODUL ŰRLAP

1. A modul megnevezése:

A honfoglalás-kor életének bemutatása (11 óra)

2. A modul része-e egy vagy több programnak, ha igen, azok címei:

SÓLYOM SZÁRNYÁN

„Régiség és természetbúvár kalandozás a honfoglalás és Árpád-korban - Őseink lakóhelyeit, életmódját, hagyományait és gazdálkodását bemutató interaktív történelem és természetismeret foglalkozás” – Általános iskola 5-8. o.

3. Melyik évszakhhoz kötött? egész évben

4. A modul célcsoportja (korosztály): általános iskola 5-8. osztály

5. A modul kapacitásadatai:

Óraszám: 12 óra

Foglalkozások száma: 7 db.

Előadás jellegű foglalkozások max. létszáma: 30 fő

Irányított terepi bemutatások max létszáma: 15 fő

Interaktív gyakorlati foglalkozásnál: 10 fő

6. A modul céljainak, tartalmi követelményeinek bemutatása:

A modul célja, hogy a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően az iskolai tananyaghoz alkalmazkodva bemutassa a honfoglalás korának életmódját, gazdálkodását, viseletét, harcászátát, kézművességét, lakóhelyeit és természetesen a gazdag mondavilágát is.

Szeretnénk, ha a résztvevők kézzel fogható közelségbe kerülnének az eredeti ásatási helyszínen bemutatott régészeti park épületeivel és berendezési tárgyaival, szemléltető eszközeivel, valamint tematikus növénykertjeivel, az ősi magyar állatfajokkal, a park és a szomszédos rét és patakpart természeti csodáival. Az iskolában és a családban szerzett információkat az interaktív előadások mellett munkafüzettel kiegészített feladatokkal és kézműves, ételkészítési, drámajáték, harcászati foglalkozásokkal egészítjük ki. A csoportosan végzett feladatok, a kutatómunka és az önálló feldolgozás, majd bemutatás egymásnak fontos része a pedagógiai módszertárunknak. A kísérleti régészet legújabb eredményeinek felhasználásával elkészített eszközeink és épületeink folyamatos karbantartásában és fejlesztésében (ház és kemence tapasztás, jurta állítás, stb.), a növények elültetésében és betakarításában, az állatok gondozásában is részt vehetnek a látogató gyerekek egész évben.

7. A modul foglalkozásainak megnevezése és tartalmának részletes leírása:

1. foglalkozás: Élő történelemóra a jurtában (2 óra)

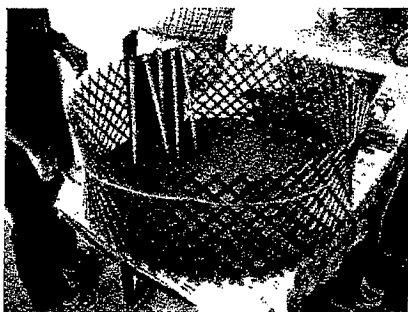
- A gyerekek és a tanárok is beöltöznek honfoglalás-kori ruhákba, süvegekbe majd beülnek a berendezett jurtába, a „nagy családban” elfoglalt rangjuk szerint. Erről egy rövid beszélgetést kezdeményezünk a csoporttal a nagycsaládi-törzsi szervezetről.
- Mivel a csoport már tanul történelmet és vannak ismeretei a honfoglalás és Árpád-korról könnyebb dolga van a múzeumpedagógusnak, mint az alsó tagozatos csoportokkal. Néhány mondatral felméri a gyerekek ismereteit, majd játékos feladatokkal összefoglalja a legfontosabb tudnivalókat és igyekszik ezzel térben és időben is elhelyezni az eseményeket.
- Egy fatáblára faragott térképen végigbeszéljük a honfoglalás útvonalát, majd egy zsákból korabeli európai és ázsiai népek neveit húzzák ki és ezeket kell a csoport tagjainak a térkép

megfelelő helyére elhelyezni és beszélni arról, hogy mit tudnak róluk. A 7-8. osztályosokkal már arról is beszélünk ehhez a feladathoz kapcsolódva, hogy ma milyen országok vannak ezeken a területen és milyen nemzetközi együttműködésekben vesznek részt (EU, stb.)

- Ezután a 9-11. századi eseményekről tanúskodó eredeti forrásszövegeket kapnak meg papíron és olvasnak fel egymásnak. Vannak közöttük olyan szövegek, amelyek nem a magyarokról szólnak, ezeket ki kell választaniuk és meg kell indokolniuk, hogy miért.
- Egy zsákból nagy történelmi személyiségek nevét kell kihúzniuk és kiválasztani, hogy melyek éltek a magyar honfoglalás és államalapítás korában. Fontos, hogy a személy tevékenységének helyét is meghatározzák a gyerekek és megmutassák a korábban már használt fából készült térképen.
- A foglalkozásvezető múzeumpedagógus a konkrét tárgyakat körbeadva bemutatja a csoportnak a honfoglalás-kor viseletét, ékszereit, fegyverzetét, jellegzetes mindennapi használati tárgyait és eszközeit, a jurta berendezését. A miből és hogyan készült? Kik, hogyan és miért használták? stb. – kérdések megválaszolására koncentrálnak így a múzeumpedagógus a gyerekeket bevonni a foglalkozásba.
- Bemutatjuk, hogyan és miből készült a jurta, hogyan kell felállítani, kitérve a nomád élet sajátosságaira. Milyen állatokat és hogyan tartottak, mire hasznosítottak. Egyenlőre csak fotókon, mert a parkban tartott állatok bemutatása majd később következik.
- A tűzrakóhely és főzőeszközök bemutatása kapcsán szót ejtünk a családon belüli munkamegosztásról, a női és férfi feladatokról, étkezési szokásokról.
- A jurtában lévő szőnyegek bemutatjuk a jellegzetes díszítőmotívumokat, a „hozományládába” bekukucskálva megkeressük a korszakra jellemző dísz tárgyakat, játékokat. Beszélgetünk a korabeli gyerekek életéről, játékaikról és oktatásáról.
- A „Sámán-sarokban” közösen megszagoljuk a gyógynövényeket, megnézzük a gyógyító eszközöket és kipróbáljuk a hangszereket (sámándob, csörgők, szarukürt). Elolvassuk a rovásírással írt verset is, amit hátrahagyott nekünk a sámán. Természetesen ehhez egy falpra vésett abc-t adunk nekik segítségül.
- Az óra végén a csoportból választott sámán vezetésével kivonulunk a jurtából a hangszerek ritmusára és hétszer körbetáncoljuk a tábornüzet és a totemoszlopokat.
- A tanterembe visszatérve a munkafüzetben oldanak meg feladatokat, amelyekkel ellenőrzik és alkalmazzák az eddig tanultakat és tapasztaltakat.

2. foglalkozás: Jurta állítás és makett készítés (2óra)

- A múzeumpedagógus megmutatja az előre elkészített léceken a „kerege” csomózásának a technikáját, amit a gyerekek kipróbálhatnak. A tetőrudakra jellegzetes motívumokat festettek régen, ezeket is megfigyelhetik, majd egy rudat közösen kifestenek a csoport tagjai.
- Az alapelemek megismerése után egy kisméretű, minden részletében a nagy jurtával megegyező, fából készült jurta makettét a csoport az előző órán tanultak alapján igyekszik összeállítani. Fontos, hogy a megfelelő sorrendben végezzék a munkát, mert különben nem fog szilárdan összeállni a sátor.
- Egy hungarocell táblára a csoport elkészíti a saját jurta falujának a makettjét. A terep sajátosságait (erdő, rét, folyó, hegy, stb.) a helyben gyűjthető anyagokból, homokból, kövekből, faágakból és termésekből készíthetik el, olló, ragasztó és festékek segítségével. A jurtákat, kemencéket, karámokat, embereket és állatokat pedig kartonpapírból, textiltől, agyagból és szalmából. A közös tervezés és kivitelezés kiválóan összekovácsolja a csapatot.

3. **foglalkozás: Íjászat (1 óra)** az íjaspályán, honfoglalás kori íjakkal, a végén egy versennyel a csoport tagjai között, pontokért.

4. **foglalkozás: Törzsfőnök választás és drámaijáték (2 óra)**

- A jurtákban az előző órán felvett honfoglalás-kori ruhákat újra felvesszük és a korábban megválasztott sámán vezetésével bevonulunk a favárba, ami várszínházként van kialakítva. A csoport tagjai a nézőtéren foglalnak helyet, a múzeumpedagógus és a sámán a színpadon.
- Az áldozati üstben, - ami a színpad közepén van elhelyezve - falapocskákon rovásírással fel vannak írva a törzsfőnökök és törzsek nevei, valamint üres lapok is. A sámán körbeviszi és mindenki húz egyet, így sorsoljuk ki a 7 vezér szerepét játszó gyerekeket. A sorsolásra azért van szükség, mert tapasztalatunk szerint mindig sok az önkéntes jelentkező és így a konfliktus, valamint a lányoknak is szeretnénk esélyt adni.
- A 7 vezér kiáll a színpadra és választ magának feleséget, aki segít neki ünnepi vezéri ruhába öltözni. Ezután harcosokat és asszonyokat is választ mindegyik vezér, így a csoport minden szereplője kap valamilyen szerepet, majd leülnek együtt a törzsükkel.
- A múzeumpedagógus ezután beszélget a csoporttal a mondák szerepéről a törzsi társadalmakban és a magyarság hitvilágáról, ill. ezek kapcsolatáról az őstörténetünkkel.
- Ezután mind a hét törzs vezetője kihúz egy nagy faládából egy-egy monda rövid forgatókönyvét, amelyet 30 perces próba után a csapatával előad a színpadon a többieknek. A ládában számos színpadi kellék, jelmez, páróka, arcfesték is található, amelyet használhatnak az előadásokhoz. A csapatok a szöveget a saját elképzelésük alapján kiegészíthetik, esetleg más idősíkba, vagy helyszínhez adaptálhatják, reklámot, vidám részeket iktathatnak bele. Az előadások után közösen értékeljük a megvalósításuk módját, eszközeit és a csoport szervezettségét, együttműködésük hatékonyságát.
- A tanterembe visszatérve a munkafüzetben oldanak meg feladatokat, amelyekkel ellenőrzik és alkalmazzák az eddig tanultakat és tapasztaltakat.

5. **foglalkozás: Kézműves foglalkozás (2 óra).**

A honfoglalás korára jellemző tárgyak készítése. A csoport által választható technikák: nemezelés, agyagozás, tarsolykészítés, ékszerkészítés, szövés-fonás, kosárfonás, hangszerkészítés, fafaragás. Az elkészült tárgyakat kiállítjuk a kézműves műhelyben, hogy értékelhessük különböző szempontok szerint.

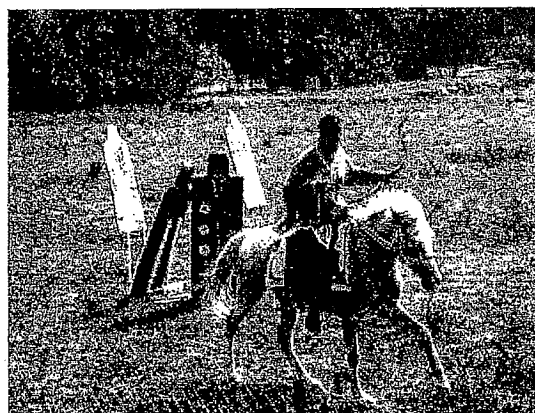
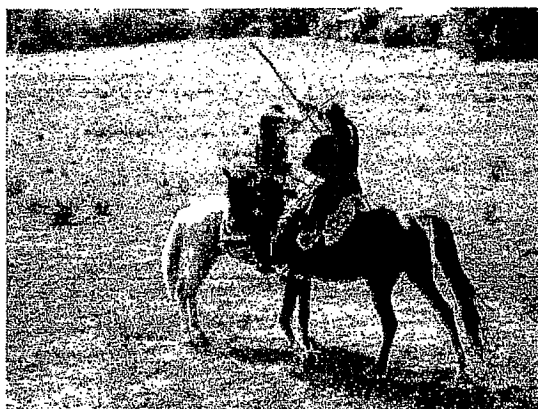
6. **foglalkozás: Baranta (1 óra)**

A foglalkozás célja a tradicionális magyar harcművészet megismerése egyszerűbb alapgyakorlatokon keresztül.

- A szó jelentése: fegyveres vetélkedés, megmérettetés, harcra, hadjáratra való felkészülés. A hadi hivatást mesteri módon elsajátító, sajátos kiképzési rendszert és taktikai elveket alkalmazó harcos réteg a magyar történelemben évszázadokig fennmaradt, majd a néphagyományokban, a pásztorok, a hajdúk és székelyek mozgáskultúrájában élt tovább.

Alapvető jellemzője a valódi harcot játékos jelleggel modellező felkészítési és versenyzési rendszer. Az adott fegyverek oktatását, mozgáskoordinációt, eszközös ügyességet, memóriát, egyensúlyi képességet és állóképességet fejlesztő gyakorlatok előznek meg. Az iskolagyakorlatok a pusztakezes harc megismeréséről, a fegyverforgatási készségekről és a lépéstechnika megtanulásáról szólnak.

- A foglalkozások során a korábban már megismert íj mellett a szablya, a fokos, a kopja, a csatakereszt, a dobócsillag, a különböző hosszúságú botok használatával ismerkedhetnek meg a gyermekek. A barantában különösen kiemelt szerep jut a lónak, amelynek ismerete még a gyalogos „harcosok” számára is kötelező volt. Ezt is igyekezünk imitálni a fából készült „lovakkal”.

7. foglalkozás: Legyél Te is régész, ásatási gyakorlat (2 óra)

A foglalkozást a múzeumi kiállítótérben kezdődik, amelyben a honfoglalás és Árpád-kort bemutató installációk és rekonstrukciók: jurta makett, műtárgymásolatok, beöltöztetett figurák, számítógépes animációk és filmek színesítik a kiállítást, amelyhez tapintható kiállítás és „régész-labor” is készült a sokoldalú hasznosíthatóság és a modern élménypedagógia igényeinek kielégítésére.

A kiállítás megtekintése után a régészeti park területén kialakított tanásatási helyszínen dolgozunk tovább a gyerekekkel.

- A múzeumpedagógus először megmutatja a gyerekeknek a régészeti feltáráshoz szükséges szerszámokat, beszél az ásatásokat megelőző terepi kutatási módszerekről, a geodéziai és fizikai műszeres vizsgálatokról.

- Mérőszalagok és zsineg segítségével kimérik és kitélik a csoport ásatási szelvényét, majd rétegről rétegre feltárják az előkészített felületet, amelybe kerámia, kő és csontleleteket helyeztünk el korábban.
- A kibontás után a lelőhelyen találtakat lerajzolják és lefotózzák, ahogy ez a valóságban is zajlik. A rajzoláshoz milliméterpapírt és mérőszalagot használnak, ennek módszerét is elmagyarázza előtte a múzeumpedagógus.
- Ezután egy anatómiai rendben lévő csontváz kibontása következik, amit egy külön sírba helyeztünk el. Az aprólékos kibontás után ezt is lerajzolják és megállapítják a nemét és az életkorát, valamint a mellékletek alapján az eltemetésének a korát. Természetesen ehhez előtte a múzeumpedagógussal részletesen megbeszélik, hogy ezeket az információkat miből lehet megállapítani. A nem és életkor meghatározásához fotókat és rajzokat ad segítségül a múzeumpedagógus.
- Az ásatási szelvényben megtalált leleteket a csoport ládába rakja, majd a „régész-laborba” viszi, ahol megmossák és megpróbálják restaurálni. Ennek módszereit is megmutatja a múzeumpedagógus. A laborban lévő eszközökkel ragasztani és gipszszel kiegészíteni is lehet. A mikroszkóp és nagyító segítségével, valamint szakkönyvekkel az állatcsontokat is meghatározzák.
- Megfigyeléseiket és ásatási eredményeiket a munkafüzetükben rögzítik folyamatosan.

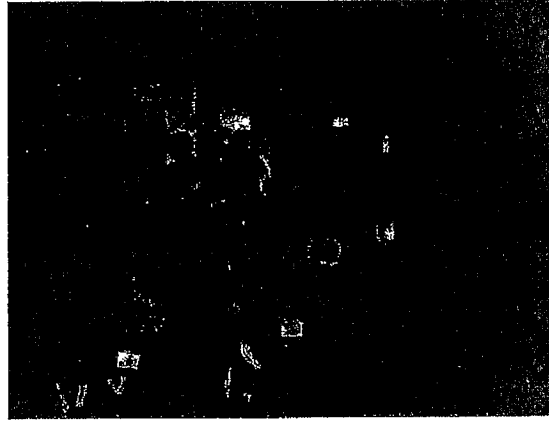
8. A modul terepi foglalkozásaihoz kapcsolódó helyszínek megnevezése és rövid leírása:

Mindegyik helyszín a régészeti park területén található:

1. Jurta falu (6 db nemezborítású, berendezett 6 m átmérőjű jurta)
2. Favár (várszínházként kialakítva, facölöpös várfal, tornyok és vizesárok egy híddal, nézőtér padokkal és színpad)
3. Kézműves műhely (nádtetős faépület, padokkal és asztalokkal, különálló kemencével)
4. Íjaspálya (fakarámmal és földsáncsal körbekerített íjaspálya, céltáblákkal) és füves sportpálya
5. Régészeti kiállítás, tanácsadási helyszín és régész-labor

9. A modulok megvalósításához szükséges szakemberek felsorolása szakterületük megnevezésével:

1. Múzeumpedagógus és segítő pedagógus
2. Kézműves oktatók
3. Íjász és baranta oktatók
4. Restaurátor szakember

TANTERVI TÁBLÁZAT ERDEI ISKOLÁNAK

A modul megnevezése: A honfoglalás-kor életének bemutatása (11 óra)

A foglalkozások megnevezése	A foglalkozások pedagógiai célja	Módszerek, munkaformák	Téren, vizsgálati, szemléltető és bemutató eszközök, oktatási segédanyagok, szakirodalom, egyéb tárgyi eszközök megnevezése	A foglalkozásvezetők megnevezése	Az ellenőrzés, értékelés és visszacsatolás módja modulonként	Óraszám
1.Élő történelemóra a jurtában	A honfoglalás-kor életmódjának bemutatása	interaktív bemutató és előadás, egyéni, csoportos és frontális munka, kereső és megfigyelő játékok	Honfoglalás kori jurta, ruhák, fegyverek, használati tárgyak, bútorkék, hangszerek, rovásírásos szövegek, korabeli forrásrészletek, térkép stb.	Múzeumpedagógus	Párbeszédes ellenőrzés, frontális értékelés, később munkafüzet megoldása	2
2. Jurta állítás és makett készítés	A honfoglalás-kor életmódjának bemutatása	gyakorlati bemutató, egyéni és csoportos alkotó munka	Kézműves eszközök és alapanyagok (falécek, bőr, nemezzanyag, termések, hungarocell, karton, festék, ragasztó, stb.)	Kézműves oktató	Az elkészült munkák kiállítása	2
3. Íjászat	A honfoglalás kori harcművészet megismerése	gyakorlati bemutató és egyéni munka, majd csoportos verseny	Íj, nyílveszők és céltábla	Íjászoktató	Csoportos verseny során egyéni eredmények értékelése pontozással	1
4. Törzsfőnök választás és drámajáték	A magyarság őstörténetének bemutatása	előadás, drámajáték, egyéni, csoportos és frontális munka, kooperatív játékok	Honfoglalás kori ruhák, áldozati üst és névlapok, forgatókönyvek, parókák, smink, stb.	Múzeumpedagógus	Párbeszédes ellenőrzés, csoportos munka értékelése pontozással, később munkafüzet megoldása	2
5. Kézműves foglalkozás	A honfoglalás kori kézműves technikák megismertetése	gyakorlati bemutató, egyéni alkotó munka	Kézműves eszközök és alapanyagok (gyapjú, agyag, rézlemez, nemezzanyag, gyöngy, stb.)	Kézműves oktató	Az elkészült munkák kiállítása	2
6. Baranta	A honfoglalás kori harcművészet megismerése	gyakorlati bemutató és egyéni munka, majd csoportos verseny	Fakard, fabotok, falándzsa, dobócsillag, eredeti fém fegyverek bemutatása, védőfelszerelések, faló, stb.	Baranta oktató	Csoportos és páros verseny során egyéni eredmények értékelése pontozással	1
7. Legyel Te is régész!	A régészet és a restaurálás technikáinak bemutatása	gyakorlati bemutató és egyéni és csoportos munka	Ásási eszközök, mérő és rajzoló eszközök, restauráló eszközök	Múzeumpedagógus és restaurátor	Párbeszédes ellenőrzés, csoportos munka és a munkafüzet értékelése	2

2. MODUL ŰRLAP

1. A modul megnevezése:

A honfoglalás-kor gazdálkodásának bemutatása (11. óra)

2. A modul része-e egy vagy több programnak, ha igen, azok címei:

SÓLYOM SZÁRNYÁN

„Régiség és természetbúvár kalandozás a honfoglalás és Árpád-korban - Őseink lakóhelyeit, életmódját, hagyományait és gazdálkodását bemutató interaktív történelem és természetismeret foglalkozás” – Általános iskola 5-8. o.

3. Melyik évszakhoz kötött? egész évben

4. A modul célcsoportja (korosztály): általános iskola 5-8. osztály

5. A modul kapacitásadatai:

Óraszám: 11 óra

Foglalkozások száma: 6 db.

Előadás jellegű foglalkozások max. létszáma: 30 fő

Irányított terepi bemutatások max létszáma: 15 fő

Interaktív gyakorlati foglalkozásnál: 10 fő

6. A modul céljainak, tartalmi követelményeinek bemutatása:

A modul célja, hogy a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően az iskolai tananyaghoz alkalmazkodva bemutassa a honfoglalás korának életmódját, gazdálkodását, viseletét, harcászátát, kézművességét, lakóhelyeit és természetesen a gazdag mondavilágát is.

Szeretnénk, ha a résztvevők kézzel fogható közelségbe kerülnének az eredeti ásatási helyszínen bemutatott régészeti park épületeivel és berendezési tárgyaival, szemléltető eszközeivel, valamint tematikus növénykertjeivel, az ősi magyar állatfajokkal, a park és a szomszédos rét és patakpart természeti csodáival. Az iskolában és a családban szerzett információkat az interaktív előadások mellett munkafüzettel kiegészített feladatokkal és kézműves, ételkészítési, drámajáték, harcászati foglalkozásokkal egészítjük ki. A csoportosan végzett feladatok, a kutatómunka és az önálló feldolgozás, majd bemutatás egymásnak fontos része a pedagógiai módszertárunknak. A kísérleti régészet legújabb eredményeinek felhasználásával elkészített eszközeink és épületeink folyamatos karbantartásában és fejlesztésében (ház és kemence tapasztás, jurta állítás, stb.), a növények elültetésében és betakarításában, az állatok gondozásában is részt vehetnek a látogató gyerekek egész évben.

7. A modul foglalkozásainak megnevezése és tartalmának részletes leírása:

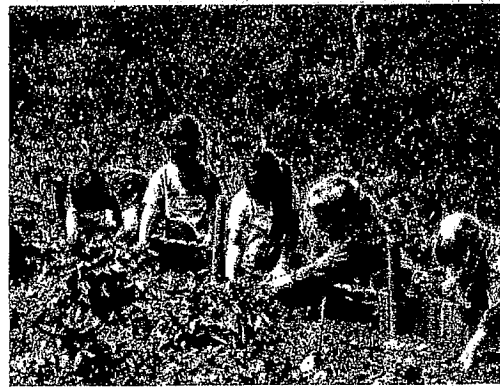
1. foglalkozás: Természetismeret óra az Árpád-kori gyógynövény és konyhakertben (2 óra)

- A gyerekek és a tanárok is beöltöznek honfoglalás-kori ruhákba, süvegekbe és kis kosarakkal, ollókkal és munkafüzetekkel kísétnak az Árpád-kori kertbe.
- A foglalkozásvezető múzeumpedagógus a konkrét tárgyakat körbeadva bemutatja a csoportnak a honfoglalás-kor mezőgazdasági és termény-feldolgozási, tárolási eszközeit (eke, sarló, ásókapa, cséplő, tiloló, gyapjűfésű, gyapjúverő, szita, kosár, hombár, stb.). A miből és hogyan készült? Kik, hogyan és miért használták? stb. – kérdések megválaszolására koncentrálna igyekszik a múzeumpedagógus a gyerekeket bevonni a foglalkozásba. Az eszközök konkrét használatát is bemutatja, miután a gyerekek párosították

őket a növényekkel és állatokkal. Egyenlőre csak fotók használatával, mert a parkban tartott állatok bemutatása majd később következik.

- Mivel a kertben található konyhakerti, gabona és gyógynövények természeti állapota az évszaktól függ, bizonyos időszakokban a kert melletti információs táblák képeire kell hagyatkoznia a bemutatás során. A növények jellemzőinek, termésének, felhasználásának megismerése során párbeszédes formában dolgozik együtt a csoport és a pedagógus. Ha termés nem látható, akkor arról képkártyákat kell a gyerekeknek kisebb csoportokban megkeresni és párosítani.
- Bemutatjuk a középkori gyógynövényeket, amelyekből gyűjtenek is a kosárkáikba, hogy később majd teát főzhessenek belőle. A csoport korábban megválasztott sámanjának lesz a feladata a „varázsfőzet” összeállítása, ezért le kell jegyezniük, hogy melyik növény milyen panaszokra gyógyír.
- A múzeumpedagógus ezután kis zsákocskákat vesz elő, amibe megszáritott gyógynövények vannak. Csupán szaglás alapján kell a csoportnak beazonosítani őket.
- Az Árpád-kori veremházban megtekintí a csoport a termények tárolásának és feldolgozásának módszereit és eszközeit. A szövőszék mellett az ősi festőnövényeket, valamint a lent és a kendert. A kemencék mellett a malomköveket, a kenyérsütés eszközeit, a megszáritott gabonanövényeket, a sörfőzés alapanyagait és eszközeit, stb.
- A múzeumpedagógus a séta végén „öko-lábnym” vizsgálatra kéri a csoportot. Hasonlítsák össze a gyerekek, hogy a honfoglalás korában, vagy a 21. században használunk-e nagyobb életteret a természetből az igényeink kielégítéséhez. Milyen és mekkora „nyomokat” hagyunk magunk után? Mivel szennyezték akkor és most a környezetüket? Milyen megújuló erőforrásokat használtak egykor?
- A csoport életkorához és gazdaságföldrajzi ismereteihez alkalmazkodva részletesen kitérnek korunk legfontosabb hazai és globális környezeti problémáira és a lehetséges megoldási lehetőségekre.
- A „kuka-vizit” játék során összehasonlítják a gyerekek a mostani kuka tartalmát és a honfoglalók szemétdombjainak összetételét (sose felejtsük el, hogy ezeket tárták fel a régészek!). Mi az, ami újrahasznosítható és miért fontos ez?
- A tanterembe visszatérve a munkafüzetben oldanak meg feladatokat, amelyekkel ellenőrzik és alkalmazzák az eddig tanultakat és tapasztaltakat.

2. foglalkozás: Kertművelési gyakorlat és fa örökbefogadás (1 óra)

- A csoport az aktuális kertészeti munkálatokkal ismerkedik meg és kisebb csoportokra bontva el is végez egy-egy feladatot. A foglalkozás célja, hogy megismerjék az egyes szerszámokat és munkafolyamatokat, a biogazdálkodást: pl. a talaj előkészítést, a növényvédelmet, a gyomnövényeket, az ültetést, a ritkítást, a metszést, a betakarítást, stb.
- A múzeumpedagógus először bemutatja a szerszámokat, amiket talicskákban kitolnak a kertbe (ennek van mindig a legnagyobb sikere), majd szétosztják a feladatokat.
- A kertművelési gyakorlat során beszélgetnek a biogazdálkodásról, a komposztálásról, a vegyszermentes növényvédelemről, a gyógynövények beültetésének hasznosságáról, a kertben élő madarak és a talajban „dolgozó” állatok fontosságáról.
- A munka végeztével az örökbefogadáshoz a csoport kiválaszt a parkban egy fát, amelynek a környezetét szépen kitisztítja és megkeresi a pontos magyar-latin nevét a határozóban. Egy fából készült táblára felírják a növény nevét, az örökbefogadó iskola adatait és a dátumot. Az örökbefogadásról kapnak egy oklevelet, amit hazavihetnek és minden évben várjuk őket vissza, hogy meglátogassák és gondozzák a növényüket.
- A tanterembe visszatérve a munkafüzetben oldanak meg feladatokat, amelyekkel ellenőrzik és alkalmazzák az eddig tanultakat és tapasztaltakat.

3. foglalkozás: Kézműves foglalkozás (2 óra)

A foglalkozás célja, hogy a gyerekek megismerjék a természetben gyűjthető növények hasznosíthatóságát, a népi kismesterségeket. Az évszaknak megfelelően az alapanyagok egy részét maguk gyűjthetik össze a kertekben és a parkban, valamint a réten és a patakparton.

A csoport által választható technikák: növénysszövés, illatos zacskó készítése, gyékényfonás, magmozaik, termésbáb készítése, kosárfonás, természetes anyagokból hangszerkészítés, fafaragás, papírmerítés. Az elkészült tárgyakat kiállítjuk a kézműves műhelyben, hogy értékelhessük különböző szempontok szerint.

4. Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése (2 óra)

- A kézműves foglalkozás után a csoportot kisebb 3-5 fős csoportokra osztja a múzeumpedagógus. A csoportok gyűjtőkosarakkal, ollókkal és a feladatlapokkal kezdik meg az órát, amely az indián faluban kezdődik.
- A múzeumpedagógus először a nagy földrajzi felfedezések koráról beszélget a csoporttal. Földrajzi és történelmi ismereteiknek megfelelően értékelik az előnyeit és hátrányait, korunkra gyakorolt hatásait.
- Az „újvilági” növényeket bemutató kertben megfigyelik a gyerekek azokat a növényeket, amelyeket a középkori Mo.-on még nem ismertek és termesztettek, mert Amerikából származnak.

- Mivel a kertben található konyhakerti, gabona és gyógynövények természeti állapota az évszaktól függ, bizonyos időszakokban a kert melletti információs táblák képeire kell hagyatkozni a bemutatás során. A növények jellemzőinek, termésének, felhasználásának megismerése során párbeszédes formában dolgozik együtt a csoport és a pedagógus. Ha termés nem látható, akkor arról képkártyákat kell a gyerekeknek kisebb csoportokban megkeresni és párosítani, valamint a munkafüzet feladatait megoldani.
- A csoport tagjai az „újvilági” kertben is gyűjtenek gyógynövényeket a későbbi teaforrásához. Megbeszéljük a múzeumpedagógussal, hogy melyik növény mire ad gyógyírt.
- A növénykertek és a környező rét állatvilágának megfigyelése következik ezután, nagyítók és gyűjtőhálók segítségével a csoport biológiai ismereteinek megfelelően. Természetesen a megfigyelés és meghatározás után elengedjük az állatokat. A múzeumpedagógus bemutatja a csoportnak a határozók használatát. A munkafüzetben feladatokat oldanak meg a gyerekek, pl. le is rajzolják a gyűjtött állatokat.
- A növényismereti feladatok összefoglalásaként ki kell választaniuk egy növényt a kertben és egy „herbárium lapot” kell róla készíteniük. Természetesen a múzeumpedagógus elmagyarázza, hogy milyennek kell lennie és mintákat is mutat nekik hozzá. A feliratok elkészítéséhez növényhatározókat is ad nekik újra.
- A begyűjtött növényi részeket a tanteremben mikroszkópon is megvizsgálják a gyerekek és megfigyeléseiket rögzítik a munkafüzetben.
- A nap legnépszerűbb programjaként a parkban tartott háziállatok megfigyelése és etetése következik a program végén (juhok, kecskék, háziszárnyasok, nyulak, kutya, macska, hörcsög).

5. foglalkozás: Gabonaőrlés, lepénysütés a kemencében és gyógyteaforrás (2 óra)

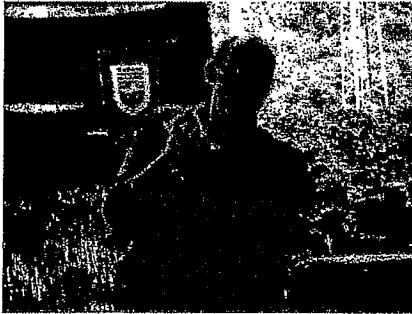
- A csoport a kemencék mellett malomkövekkel megőrli a gabonát, amelynek fajtáit előbb összehasonlítják a múzeumpedagógus segítségével (búza, árpa, rozs, zab, ősi pelyvás búza az alakor).
- Fateknőben megdagasztják a tésztát, amit kinyújtás után megsütnek a kemencében. Tejfölt, vagy lekvárt raknak rá.
- A korábban leszedett gyógynövényeket megmossák, majd újra megbeszéljük, hogy melyik mire gyógyír. A sáman összeállítja a „varázsfőzet” receptjét. Honfoglalás kori fazekakban leforrázzák a gyógynövényeket, majd a teát mézzel ízesítik és megisszák a lepény mellé.

6. foglalkozás: Solymászat és kisállat bemutató (2 óra)

- Tóth Gábor solymász már évek óta a helyszínre szállítja ketrecekben a különböző állatokat (egér, patkány, vadászgörény, menyét, borz, róka, vadászkutya), amelyeknek bemutatja a legfontosabb jellemzőit, életmódját, és hasznosíthatóságát. A védett állatokat külön kiemeli. A gyerekek kérdéseket tehetnek fel és megsimogathatják, vagy megetethetik az állatokat.

- A bemutató második részében honfoglaló őseink vadászati módszereiről, a solymászatról beszél a gyerekeknek, amelyet be is mutat a gyakorlatban. A foglalkozást közös fotó zárja a solyáskesztyűvel és a madárral a kézen, a vadászkutyával pedig a lábnál.
- A tanterembe visszatérve a munkafüzetben oldanak meg feladatokat, amelyekkel ellenőrzik és alkalmazzák az eddig tanultakat és tapasztaltakat.

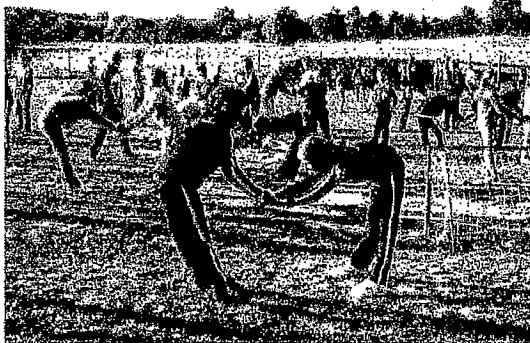
8. A modul terepi foglalkozásaihoz kapcsolódó helyszínek megnevezése és rövid leírása:

Mindegyik helyszín a régészeti park területén található:

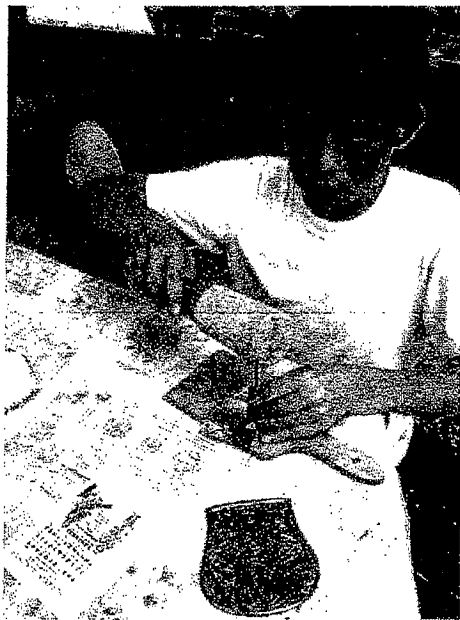
1. Tematikus növénykertek (Árpád-kori és „újvilági” kert)
2. Tanterem (műszerekkel és multimédiás eszközökkel felszerelt faépület)
3. Kézműves műhely (nádtetős faépület, padokkal és asztalokkal, különálló kemencével)
4. Kemencék és konyha (hagyományos kemence és nádtetős konyhaépület)
5. Fűves sportpálya a solymászathoz

9. A modulok megvalósításához szükséges szakemberek felsorolása szakterületük megnevezésével:

1. Múzeumpedagógus és segítő pedagógus
2. Kézműves oktatók
3. Kemencefűtő
4. Solymász

TANTERVI TÁBLÁZAT ERDEI ISKOLÁNAK

A modul megnevezése: A honfoglalás-kor gazdálkodásának bemutatása (11 óra)

A foglalkozások megnevezése	A foglalkozások pedagógiai célja	Módszerek, munkaformák	Terep, vizsgálati, szemléltető és bemutató eszközök, oktatási segédanyagok, szakirodalom, egyéb tárgyi eszközök megnevezése	A foglalkozásvezetők megnevezése	Az ellenőrzés, értékelés és visszacsatolás módja modulonként	Óra-szám
1. Természetismeret óra az Árpád-kori gyógynövény és konyhakertben	A honfoglalás-kor gazdálkodásának bemutatása, a természetűt növények és feldolgozásuk bemutatása	interaktív bemutató és előadás, egyéni, csoportos és frontális munka, kereső és megfigyelő játékok	Honfoglalás kori mezőgazdasági és tároló eszközök, megszártított növények, képek, gyűjtőeszközök, munkafüzet	Múzeumpedagógus	Párbeszéd ellenőrzés, frontális értékelés, később munkafüzet megoldása	2
2. Kertművelési gyakorlat és fa örkébfogadás	Kertművelési technikák és a biogazdálkodás bemutatása	gyakorlati bemutató, egyéni és csoportos munka	Kerti szerszámok, magok, növényhatározó és fátábla	Múzeumpedagógus	Párbeszéd ellenőrzés, frontális értékelés, később munkafüzet megoldása	1
3. Kézműves foglalkozás	Népi kismesterségek és a természetes anyagok felhasználhatóságának bemutatása	gyakorlati bemutató és egyéni alkotó munka	Helyben gyűjtött növényi részek, fonál, féslek, olló, ragasztó, textil, gyöngy, fadarabok, stb.	Kézműves oktató	Az elkészült munkák kiállítása	2

4. Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése	Az Árpád-kori kert és az „újvilági” növényeket bemutató kert összehasonlítása, az állatvilág és a háziállatok megfigyelése A gabonafajták és gyógynövények, valamint a kemencében való főzés megismertetése	előadás, egyéni, csoportos és frontális munka, kooperatív játékok	Munkafizet, határozók, gyűjtdeszkozok, nagyfo, mikroszkop, herbarium lapok, rovasirasos tablacsok az aldozati listben, képek	Múzeumpedagógus	Pábeszedes ellenörzés, csoportos és egyéni munka értékelése, később munkafizet megoldása	2
5. Gabonafaják, lepénysütés a kemencében és gyógytea-főzés		gyakorlati bemutató, egyéni alkotó munka	Megszáritott gabonafaják, képek, malomkövek, fátelők és cserépfazek	Kézműves oktató	Az elkészült munkák elfogyasztása	2
6. Solymászat és kisállat bemutató	Biológiai, etológiai és vadászati ismeretek megismertetése	előadás és gyakorlati bemutató	Vadon élő és vadászatra használt állatok	Solymász	Pábeszedes ellenörzés, csoportos és egyéni munka értékelése, később munkafizet megoldása	2

3. MODUL ŰRLAP

1. A modul megnevezése:

Természetismereti kutatómunka a régészeti parkban és a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényén (10 óra)

2. A modul része-e egy vagy több programnak, ha igen, azok címei:

SÓLYOM SZÁRNYÁN

„Régiség és természetbúvár kalandozás a honfoglalás és Árpád-korban - Őseink lakóhelyeit, életmódját, hagyományait és gazdálkodását bemutató interaktív történelem és természetismeret foglalkozás” – Általános iskola 5-8. o.

3. Melyik évszakhhoz kötött? egész évben

4. A modul célcsoportja (korosztály): általános iskola 5-8. osztály

5. A modul kapacitásadatai:

Óraszám: 10 óra

Foglalkozások száma: 5 db.

Előadás jellegű foglalkozások max. létszáma: 30 fő

Irányított terepi bemutatások max létszáma: 15 fő

Interaktív gyakorlati foglalkozásnál: 10 fő

6. A modul céljainak, tartalmi követelményeinek bemutatása:

A modul célja, hogy a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően az iskolai tananyaghoz alkalmazkodva bemutassa a honfoglalás korának életmódját, gazdálkodását, viseletét, harcászatait, kézművességét, lakóhelyeit és természetesen a gazdag mondavilágát is.

Szeretnénk, ha a résztvevők kézzel fogható közelségbe kerülnének az eredeti ásatási helyszínen bemutatott régészeti park épületeivel és berendezési tárgyaival, szemléltető eszközeivel, valamint tematikus növénykertjeivel, az ősi magyar állatfajokkal, a park és a szomszédos rét és patakpart természeti csodáival.

A régészeti parkból 30 perces sétára található a Törökugrató, amely jellegzetes dolomitsziklájával Budaörs jelképévé vált. A sziklagyep és a karsztbokor-erdő jellegzetes és védett élővilágával, valamint a felhagyott kőfejtő szép kalcit kristályaival érdemes a gyerekeket megismertetni. A „Naprózsa” névre keresztelt tanösvény adja a kirándulás tematikáját. Az erdei tornapálya pedig a felgyülemlett energiák levezetésére kiválóan alkalmas.

Az iskolában és a családban szerzett információkat az interaktív előadások mellett munkafüzetrel kiegészített feladatokkal és kézműves, ételkészítési, drámajáték, harcászati foglalkozásokkal egészítjük ki. A csoportosan végzett feladatok, a kutatómunka és az önálló feldolgozás, majd bemutatás egymásnak fontos része a pedagógiai módszertárunknak. A kísérleti régészet legújabb eredményeinek felhasználásával elkészített eszközeink és épületeink folyamatos karbantartásában és fejlesztésében (ház és kemma tapaszta, jurta állítáa, stb.), a növények elültetésében és betakarításában, az állatok gondozásában is részt vehetnek a látogató gyerekek egész évben.

7. A modul foglalkozásainak megnevezése és tartalmának részletes leírása:

1. foglalkozás: Természetismeret óra a gyümölcsös és szőlőskertben, az erdőben és a patakparti réten (2 óra)

- A gyerekek és a tanárok is beöltöznek honfoglalás-kori ruhákba, süvegekbe és kis kosarakkal, ollókkal és munkafüzetekkel kísétnak az Árpád-kori gyümölcsöskertbe.
- A foglalkozásvezető múzeumpedagógus a konkrét tárgyakat körbeadva bemutatja a csoportnak a honfoglalás-kor jellegzetes gyümölcsstermeléshez, gyűjtéshez, tároláshoz használt eszközöket (szőlőmetszőkés, oltókés, szőlőprés, hordó, gyűjtőbot, szárítókosarak, lekváros bödön, fonott méhkas, stb.). A miből és hogyan készült? Kik, hogyan és miért használták? stb. – kérdések megválaszolására koncentrálnak igyekszik a múzeumpedagógus a gyerekeket bevonni a foglalkozásba. Az eszközök konkrét használatát is bemutatja, miután a gyerekek párosították őket a növényekkel és állatokkal.
- Beszélgetnek a fák kórokozóiról is, fotók bemutatásával, valamint a középkori növényvédelemről, a felhasznált anyagokról és ezek környezetbarát mivoltáról, a modern kor biogazdálkodási törekvéseiről.
- Mivel a kertben található gyümölcsfák és szőlők természeti állapota az évszaktól függ, bizonyos időszakokban a kert melletti információs táblák képeire kell hagyatkoznia a bemutatás során. A növények jellemzőinek, termésének, felhasználásának megismerése során párbeszédese formában dolgozik együtt a csoport és a pedagógus. Ha termés nem látható, akkor arról képkártyákat kell a gyerekeknek kisebb csoportokban megkeresni és párosítani.
- Az előző évi termésből készült lekvárokat, aszalt gyümölcsöket, mustot és mézet is megkóstolják. Közben beszélgetnek a készítésük módjáról, a receptekről és a gyerekek saját családi emlékeiről: Ki készített már ilyen finomságot otthon?
- A tanterembe visszatérve a munkafüzetben oldanak meg feladatokat, amelyekkel ellenőrzik és alkalmazzák az eddig tanultakat és tapasztaltakat
- A csoport ezután kísétnak a régészeti park mögötti rétre, amit a Budakeszi-árokban folyó patakocskára szel ketté. A vízállástól függően átkelnek rajta és megfigyelik a rét és a patakpart élővilágát.
- A múzeumpedagógus színes kártyákon ad körbe növény és állatfotókat a helyszínen általában előforduló madarakról, kisebb emlősökről, hüllőkről, halakról, stb. A képeket rendszertanilag kell a gyerekeknek csoportosítaniuk és elhelyezniük az élővilág rendszerét ábrázoló törzsfán, amit egy fatáblára festettünk fel. Beszélgetést kezdeményezünk azokról a fajokról, amelyek hiányoznak erről az élőhelyről, az okokról és a hiányuk következményeiről. A képekből a csoportnak ezután egy táplálékláncot kell kiraknia, megindokolva, hogy miben különbözik ez az erdő életközösségétől.
- A gyerekek figyelmét felhívjuk a biodiverzitás fogalmára és fontosságára most a 21. században. A holisztikus szemlélet segítségével rávilágítunk a problémák gyökereire és megoldási javaslatokat próbálunk megvitatni velük.
- Sajnos a réten és a patakban a környezetszennyezésre utaló nyomokat is találunk mindig a csoportok, ezekről kezdeményez beszélgetést a múzeumpedagógus, csoportosítja a

hulladékok fajtáit, és kiemelik az újrahasznosítható anyagokat. Majd egy zsákba összegyűjtik a szemetet közösen és elhelyezik a szelektív hulladékgyűjtőbe.

2. foglalkozás: Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése (2 óra)

- Az elméleti óra után a csoportot kisebb 3-5 fős csoportokra osztja a múzeumpedagógus. A csoportok gyűjtőkosarakkal, ollókkal és a feladatlapokkal kezdik meg az órát, amely a szőlőskertben kezdődik.
- A szőlőskertben Budaörs összes testvérvárosából (Bretzfeld-Németország, Magyarkanizsa-Szerbia, Kisújfalu-Szlovákia, Pula-Horvátország, Pyrgos-Görögország) származó szőlőtőkék nőnek egy Unió összefogás jegyében. Az eltérő természeti adottságú területekről származó fajtákon jól megfigyelhetők a faj specifikus tulajdonságok. A múzeumpedagógus felhívja a figyelmet ezekre a biológiai jellemzőkre.
- Egy irányjelző faoszlop is áll a kert közepén, ami mutatja, hogy melyik város merre és hány kilométerre található. A fából készült Európa térképen meg kell keresniük, hogy melyik város hol található, majd egy kosárban lévő sok zászló közül ki kell választaniuk az országok zászlóit.
- A múzeumpedagógus ezután beszélgetést kezdeményez az Európai Unióról, amelynek együttműködéséhez ez a kert is csatlakozik. A gyerekek életkori ismereteihez alkalmazkodva megvitatják azokat az információkat, amelyek a beszélgetés során felmerülnek. Felsorolják a tagállamokat, az együttműködés főbb jellemzőit, Magyarország szerepét, és azokat az előnyöket, amelyek a tagságból származnak. Kitérnek azokra az országokra, amelyek nem tagok és ennek okaira, történelmi-, földrajzi sajátosságaira.
- A gyümölcsös kertbe átsétálva a növényhatározók segítségével megkeresik a növények pontos rendszertani helyét és magyar-latin nevét. A múzeumpedagógus természetesen megmutatja a határozók használatát. A gyerekek kis csoportjai egy-egy fát kiválasztanak maguknak és kéreglenyomatot készítenek a munkafüzetükbe, majd mellérajzolják a fák levelét és termését. A kiválasztott növényről leírást is készítenek a munkafüzetbe a következő megfigyelési szempontok szerint: élőhely, testalak, szervek, élettartam, szaporodás, fejlődés, rendszertani helye, jelentősége.
- A későbbi mikroszkópos vizsgálathoz növényi és állati részeket, valamint talajmintát gyűjtenek.
- A patakpartra kisétálva, most már a gyűjtőfelszerelésüket (nagyítók, hálók, merítő edények, stb.) is magukkal viszik. A réten és a patakparton a növény és az állatvilág gazdagságát igyekezünk nekik bemutatni. Természetesen a megfigyelés és meghatározás után elengedjük majd az állatokat. A múzeumpedagógus bemutatja a csoportnak a szakszerű gyűjtés és mintatárolás módszereit és eszközeit. Talaj, víz, virágpor, stb. mintákat gyűjtenek több helyszínen is, a körülmények adatainak pontos rögzítésével.
- A kutatómunka során megismerik a vízparti légyszárúakat és fákat, vizenövényeket, amelyhez kapcsolódva felelevenítjük az egyszikű és kétszikű növények fogalmát és a vízparti életközösség jellemzőit.
- A réten megismert egyik állatról részletes leírást is készítenek a munkafüzetbe a következő megfigyelési szempontok szerint: élőhely, testalak, kültakaró, életmód-mozgás, táplálkozás-fogazat, egyéb szervek, légzés, érzékszervek stb., élettartam, szaporodás, fejlődés, rendszertani helye, jelentősége.
- Fontos szempont, hogy rávilágítsunk az élőlény testfelépítésének és az élőhely jellemzőinek a kapcsolatára. A tápláléklánc önálló felismertetésére törekszünk, ill. annak sérülékenységére a környezetszennyezés miatt. A gyerekek saját véleményére és megoldási javaslataira is kíváncsiak vagyunk.
- A begyűjtött növényi és állati részeket, talajmintákat és a patakból vett vízmintát a tanteremben szabad szemmel és mikroszkópon is megvizsgálják a gyerekek és megfigyeléseiket rögzítik a munkafüzetben.

3. foglalkozás: Kirándulás a Káptalan Évelőkertbe (1 óra)

Az erdei iskolával szomszédos utcában (Muskátli u. 25.) található a Káptalan Évelőkert, ahol az ökológiai gazdálkodás feltételrendszerének megfelelően kialakított, varázslatos hangulatú, ellenőrzött biokertészetet mutathatunk meg a gyerekeknek. Itt valóban megismerkedhetnek a természet közeli, fenntartható gazdálkodás alapfogalmaival, a sokféle hagyományosan a magyar kertekben termesztett gyógynövényekkel és virágokkal, azok szaporításával, a növényekhez fűződő mondákkal és a névadás jellegzetességeivel.

- A látogatás első részében a kert gazdája, Lechner Judit kertészmérnök, megismerteti a gyerekekkel a kertet körülvevő sövény érdekességeivel. A környéken honos sokféle cserjéből áll, alattuk nyessedék, avar gyűlik háborítatlanul, ennek szerepéről beszélget először a gyerekekkel. A sövény lakói, az ott fészkelő madarak, csigák, rovarok, sündisznók szerepéről a biológiai növényvédelemben. A sövényalkotó bokrok jellegzetességeiről, a tövisek, tüskék szerepéről, arról hogy melyik közülük a gyógynövény, és melyik szolgál terméseivel a madarak táplálására.
- A Káptalan Évelőkert elnyerte a „Madárbarát kert” címet. A gyerekeket megkérdezzük arról, hogy vajon szerintük mitől lesz egy kert madárbarát. A válaszok meghallgatása után kártyákon kiosztunk néhányat, amelyeket megkérünk, hogy indokoljanak meg a gyerekek. (védett fészkelő helyek kialakítása, madárodú, madárfürdő, itató kihelyezése, a vegyszeres növényvédelem mellőzése, a téli madáretetés fontossága, az átvonuló madarak számára terített asztal, napraforgó, magszárba ment gyomok, évelők meghagyása télire, nyitott komposztáló, ahol hozzáférnek a konyhai zöld hulladékhhoz, stb.)
- Ezután a gyerekek a kert alsó részében megfigyelik a természetes, öntözés nélküli gyeperősszetételét, felhívjuk a figyelmüket a taposást tűrő fajokra (útifű, cickafark, herefélék), amelyek sajátosságait összehasonlítjuk a kert előtti rét ritkábban kaszált vadvirágaival. Itt megismerkedhetnek a rovarcsípések, kisebb sérülések kezelésére alkalmas gyógynövényekkel és a hozzájuk kapcsolódó népmesékkal (útilapu, forrasztófű, vérfű)
- Az évelőkert további részeiben újra felfedezhetik a gyerekek a konyhából ismert, jellegzetes illatú fűszernövényeket. A levelek összedörzsölése révén, megkérdezzük tőlük, hogy melyikkel ízesítenék a húsleveset, a fogkrémet, a rágógumit, vagy éppen a pizzát. Az illóolajok szerepéről beszélnek ezután, amelyeket a sokuk által már ismert természetgyógyászati kezeléseken is használnak. Végigszagolják a hangulatra és kedélyállapatra, bátorító-, élénkítő-, nyugtató hatású gyógyfüveket.
- A nagy cseresznyefa árnyékába leülve a gyerekek végighallgatják a gyógynövényekhez kapcsolódó különleges mondákat és meséket (pl. Margitvirág szerelmi jóslata, Anna királynő csipkéje, Csaba királyfi gyógyító füve, a Mennydörgőfű mint villámhárító eszköz, stb.). Mindez babona, vagy tényleges tapasztalat? –kérdésre keresik közösen a választ. Hallottatok-e Ti is hasonló történeteket?
- A kert felső részébe felsétálva az amerikai földrészről származó virágok színében és formájában gyönyörködhetnek a gyerekek. A virágok színe összefüggésben van a megporzó

rovarok, madarak színlátásával, ezt elmélyítendő egy vidám játékot játszanak a kertben. Mindegyikük kihúz egy színkártyát egy dobozból és meg kell keresnie azt a virágot, amelyiket láthatná, ha ő is rovar, vagy madár lenne. A gyerekek eloszlásából a virágok között sokféle következtetést levonhatunk ezután-közösen. Mivel a megporzás a növény számára létkérdés, fontos hogy minden lehetséges módon felhívja magára a figyelmet, amelyiknek nagyobb az alkalmazkodó képessége az sikeresebb, életképesebb. Ennek csúcspontját jelentik azok a virágok, amelyek még foglyul is ejtik a rovarokat egy időre. Merre forog a napraforgó és merre néz az izzóp virága?- ezekre a kérdésekre is válaszokat kapunk.

- A kert alsó részébe visszasétálva a biogazdálkodás egy fontos elemével ismerkednek meg, a komposztálással. Nagyítókkal megfigyelik az éretlen és a kész komposzt összetételét, megtapintják és megszagolják. Állatokat keresnek benne, amelyek szerepéről beszélnek a komposzt aprításában, érlelésében. Megvitatják, hogy ez miért környezetbarát tevékenység.

4. foglalkozás: Kirándulás a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényére és a kőbányába, az élővilág megfigyelése, ásványgyűjtés (3 óra)

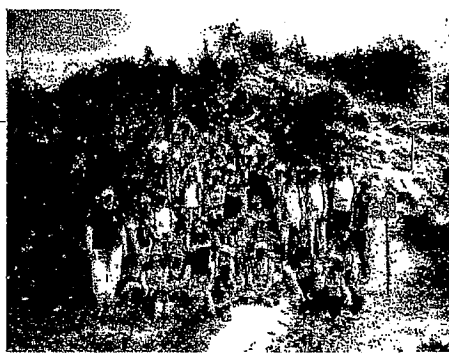
A régészeti parkból 30 perces sétára található a Törökugrató, amely jellegzetes dolomitsziklájával Budaörs jelképévé vált. A sziklagyep és a karsztbokor-erdő jellegzetes és védett élővilágával, valamint a felhagyott kőfejtő szép kalcit kristályaival érdemes a gyerekeket megismertetni. A „Naprózsa” névre keresztelt tanösvény adja a kirándulás tematikáját. Az erdei tornapálya pedig a felgyülemlett energiák levezetésére kiválóan alkalmas.

- A Törökugrató lábánál lévő akácerdőben kezdődik az erdei tornapálya, amelynek teljesítése mellett a növényzetet is megfigyeljük a gyerekekkel közösen. Az avarban és az aljnövényzetben való kutatás során számos érdekes élőlényrel találkozhatunk, amelyekről a múzeumpedagógus fotókat is mutat a gyerekeknek, hogy könnyebben megtalálják őket.

- A felfedezőjáték végén mindenkinek a megtalált növény, vagy állat nevében, egyes szám első személyben kell beszélnie magáról, majd a táplálékláncnak megfelelően kézen fogva sorrendbe állni az erdei tornapálya végállomásánál.
- A kis pihenőháznál leülve az erdő életközösségében való helyükről és szerepükről beszélgetnek, ill. az ember környezetalakító tevékenységéről, amelynek itt is számos jelét lehet megfigyelni, hiszen ez egy telepített erdő a város peremén. A sziklacsúcs környezete már egy természetesen kialakult és védett növénytakaró lesz. A múzeumpedagógus beszél az akácfa származásáról, jellemzőiről, hasznosíthatóságáról, és a különböző erdei mesterségekről, amelyek régen itt is ismertek voltak Budaörsön és a Budai-hegyekben.
- Az évszaknak megfelelő gombákra is felhívja a figyelmet a séta során a múzeumpedagógus, aki összehasonlító fotókon bemutatja az ehető és mérgező gombákat. Felhívja a figyelmet a bevizsgálás fontosságára fogyasztás előtt.
- A sziklacsúcs felé sétálva megbeszéljük a védett területeken való viselkedési szabályokat. Majd a munkafüzet segítségével megpróbáljuk megkeresni azokat a védett és ritka növényeket, amik ezen a sziklagyepen találhatóak.
- Az évszaknak megfelelő természeti állapotú lágyszárú növényeket és cserjéket a munkafüzetben lerajzoljuk, majd meghatározunk egyet-egyét. Ősszel nagyon sok termést és ehető finomságot is találhatunk.
- Igyekszünk a madárhangokra és a rovarvilágra is figyelni. A pannon gyík és a haragos sikló a két legritkább védett állat a területen, ezeket fotókon mutatjuk meg a gyerekeknek.
- A séta közben a környezetszennyezés látható nyomaira is felhívjuk a figyelmet. Összeszedjük nejlonzacskóba és elvisszük a legközelebbi szemétkukába.
- Felérve a „Naprózsa” tanösvényre elolvassuk a feliratokat, megbeszéljük a fontos információkat, valamint megoldjuk a feladatokat és játszunk az interaktív játékokkal.
- Miután bejártuk a Törökugrató szikláját és elbeszélgettünk a név eredetéről, egy térképet rajzolunk a munkafüzetünkbe, iránytű segítségével. A múzeumpedagógus elmagyarázza a térképkészítés alapismereteit és kiosztja az iránytűket a gyerekeknek.
- Az iránytű használatának elmélyítésére egy korábban elkészített „kincses térképet” adunk a csapatoknak, amin ha helyesen eligazodnak, akkor különböző útvonalakon, de ugyanoda érnek el (égtájak, lépésszámok és tereptárgyak vannak feltüntetve rajta).
- A szikláról lesétálva a 19. században felhagyott kőbányába megyünk, ahol jól megfigyelhető az erózió és az újraerdősödés folyamata. A múzeumpedagógus bemutatja a kőzetet (dolomit), kialakulását, a karsztjelenségeket, a hasznosíthatóságát és a bányászat környezetkárosító hatásait.
- Egy földtörténeti „óra” segítségével megpróbálják feleleveníteni az iskolában tanultakat és elképzelni a bánya területét akkor, amikor az itt található kőzet kialakult.
- A gyerekekkel ezután állati és növényi maradványokat, lenyomatokat keresnek a sziklafalban, amelyhez kényelmesen és biztonságosan fel lehet sétálni. Előtte fotókon természetesen megmutatja a múzeumpedagógus, hogy mit lehet találni.
- A kirándulás végén a napfényben gyönyörűen csillogó kalcitkristályokat kereshetnek a gyerekek, amelyekből ékszereket készítünk később. Nagyítókkal megfigyelik a kristályok szerkezetét és szennyeződéseit.
- A táborba visszasétálva a tanteremben feladatokat oldanak meg a munkafüzetben és mikroszkóp alatt is megfigyelik a gyűjtött ásványokat és egyszerűbb kémiai kísérleteket végeznek velük.

5. foglalkozás: Kézműves foglalkozás (2 óra)

A kirándulás után olyan ősi kézműves technikákat ismerhetnek meg gyerekek, amelyek a történelem során mindig is nagyon fontosak voltak. Választható foglalkozások: ásvány amulett készítés a kiránduláson gyűjtött kőzetekből, kőpattintás őskori módszerekkel, fafaragás, rovásbot készítés, csontcsiszolás ékszerkészítés, kavicsszobrászat vidám figurákkal, stb.

Az elkészült tárgyakat kiállítjuk a kézműves műhelyben, hogy értékelhessük különböző szempontok szerint.

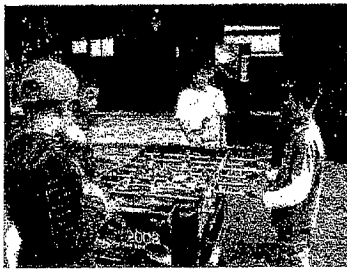
8. A modul terepi foglalkozásaihoz kapcsolódó helyszínek megnevezése és rövid leírása:

Mindegyik helyszín a régészeti park területén található:

5. Tematikus növénykertek (gyümölcsös és szőlőskert)
6. Rét és patakpart a régészeti park mögött
7. Tanterem (műszerekkel és multimédiás eszközökkel felszerelt faépület)
8. Fűves sportpálya a víváshoz a kelevéztetéshez és a méta játékhöz
9. A Káptalan Évelőkert (Muskátli u.) és a Törökugrató (Naprózsa tanösvény és erdei tornapálya, kőbánya)
10. Kézműves műhely (nádtetős faépület, padokkal és asztalokkal, különálló kemencével)

9. A modulok megvalósításához szükséges szakemberek felsorolása szakterületük megnevezésével:

1. Múzeumpedagógus
2. Kézműves oktató
3. Baranta oktató

TANTERVI TÁBLÁZAT ERDEI ISKOLÁNAK

A modul megnevezése: Természetismereti kutatómunka a régészeti parkban és a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényén (10 óra)

A foglalkozások megnevezése	A foglalkozások pedagógiai célja	Módszerek, munkaformák	Terep, vizsgálati, szemléltető és bemutató eszközök, oktatási segédanyagok, szakirodalom, egyéb tárgyi eszközök megnevezése	A foglalkozásvezetők megnevezése	Az ellenőrzés, értékelés és visszacsatolás módja, mondonként	Óra-szám
1. Természetismereti óra a gyümölcsös és szőlőskertben, az erdőben és a patakparti réten	A honfoglalás-kor gazdálkodásának bemutatása, a természet növények és feldolgozásuk bemutatása	interaktív bemutató és előadás, egyéni, csoportos és frontális munka, kereső és megfigyelő játékok	Honfoglalás kori mezőgazdasági és tároló eszközök, megszártott növények, lekvarok, képek, gyűjtőeszközök, munkafüzet	Múzeumpedagógus	Pábeszedés ellenőrzés, frontális értékelés, később munkafüzet megoldása	2
2. Növénygyűjtés és meghatározás, az állatvilág megfigyelése	A növény és állatfajok megismerése, gyűjtési és határozási ismeretek elsajátítása	előadás, egyéni, csoportos és frontális munka, kooperatív játékok	Munkafüzet, határozók, gyűjtőeszközök, nagyító, mikroszkóp, kéreglenyomatok, herbárium lapok, képek, zászlócskák	Múzeumpedagógus	Pábeszedés ellenőrzés, csoportos és egyéni munka értékelése, később munkafüzet megoldása	2
3. Kirándulás a Káptalan Évelőskertbe	Egy biokert megismerése	gyakorlati bemutató és egyéni munka	Növény és színekártyák, a madárbarát kert foglalmi kártyákon	A kert tulajdonosa	Pábeszedés ellenőrzés, csoportos és egyéni munka értékelése	1
4. Kirándulás a Törökugrató „Naprózsa” tanösvényére és a kőbányába, az élővilág megfigyelése, ásványgyűjtés	A karsztjelenségek, növény és állatfajok megismerése, térkép és iránytűismeret	előadás, egyéni, csoportos és frontális munka, kooperatív játékok	Munkafüzet, nagyítók, iránytűk, mikroszkóp, gyűjtőeszközök az ásványoknak, képek, kincses térkép, földtörténeti óra	Múzeumpedagógus	Pábeszedés ellenőrzés, csoportos és egyéni munka értékelése, később munkafüzet megoldása	3
5. Kézműves foglalkozás	Ásvány amulett készítés, kőpatinálás, fáfaragás, csontcsiszolás, kavicsszobrászat, stb.	gyakorlati bemutató és egyéni alkotó munka	A kiránduláson gyűjtött ásványok, kőpatináló eszközök, fa rudak, fáfaragó eszközök, csontlapok, csontcsiszoló eszközök, kavicsok, festékek, stb.	Kézműves oktató	Az elkészült munkák kiállítása	2